

SLOVENSKÉ

4/2009
NEPREDAJNÉ

zahraníčie

Dni Slovákov 2009

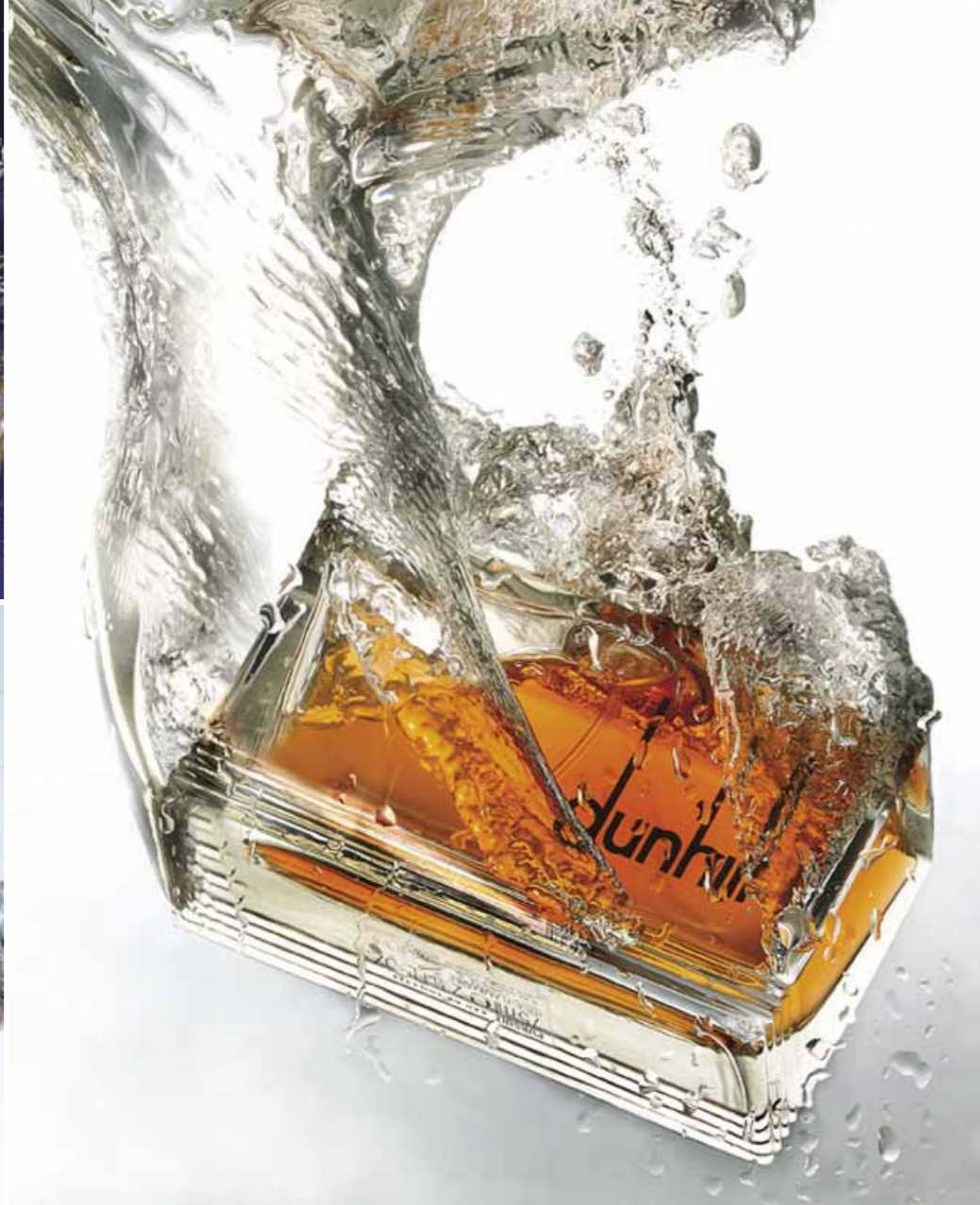
Jubilant Imrich Kružliak

90. sezóna SND

Valné zhromaždenie SZSZ

PRÍHOVOR

Pozdrav Pán Boh, krajanovia...

V dňoch 1. – 4. októbra boli na Slovensku Dni Slovákov žijúcich v zahraničí, ktoré znovu potvrdili historickú pravdu, že Slováci tvoria dva slovenské svety – jeden doma a druhý v zahraničí. Platí dosiaľ, čo poeticky vyslovil už S. H. Vajanský: Jeden brat môj palmy sadí, druhý večne vidí fady, tretí morom lieta...

Voľakedy zahraničných Slovákov označovali názvom krajiny, z ktorej prichádzali. Tak sa vžilo označenie „americkí Slováci“,

„Slováci z Dolnej zeme“, „viedenský Slováci“... Ale časy sa menia, menia sa aj dejiny. Svet sa dosiahnutím slobody, demokracie a rovnoprávnosti zblízuje, stáva sa menším, akoby sme žili na jednom dvore. Alebo – tak by to aspoň malo byť. Najmä keď si uvedomíme obrovské zmeny, akými prešiel svet od prvej svetovej vojny, od Wilsonovho „sebaurčenia národov“, a potom najmä po páde dvoch otrasných totalít, ktoré chceli dobyť svet; jedna pod heslom „čistej rasy“ a druhá pod heslom „triednej nenávisťi“. Logika vývoja a tvrdá realita v ňom však ukázali, že život nemožno budovať na ilúziách ani na zásadových protirečeniach. Preto ani v zjednotenej Európe nie je miesto pre hašteřivý a neznášalivý nacionalizmus. Lebo hranice nie sú natahovacou harmonikou a sloboda – ako náš najvyšší spoločný majetok – musí spočívať na zodpovednej demokratickej spoločnosti a na pravde dejín, ako aj na medzinárodnom zákone platnom pre všetkých v rovnakej miere. Týka sa to aj reciprocity podľa zákona a práva. A tak sme sa aj my Slováci žijúci v zahraničí stali pre Slovensko krajanmi. A je jedno, či sme, alebo nie sme nositeľmi slovenského štátneho občianstva. Slovensko je našou kolískou a slovenčina by mala byť naším dorozumievacím jazykom. Ale aj tí, ktorí už prirodzeným vývojom po dlhých generáciách prijali za svoj jazyk krajiny, v ktorej žijú, no majú slovenské korene a hlásia sa k nim, sú našimi krajanmi.

Je správne, že Slováci na Slovensku si hrdo uvedomujú, že Európa je našou spoločnou vlasťou a že z Európy nemajú kam utekať, Európa je našim osudom. Spoločný európsky osud nemožno budovať na nadpráve väčšiny, na diktáte demokracie. Všetko v živote musí mať mieru spravodlivosti, slušnosti a ľudskosti. A musí spočívať na princípe zodpovednosti. Preto nás aj naše dejiny varujú: „Beda predkom, ktorí potomkom pripravili nedôstojný osud!“ Osudom, okrem ekonomických záujmov, sú aj civilizáčne a etické práva. Sem patrí aj západná, európska, kresťanská civilizácia. Tu sú vždy naše kultúrne fondy, z ktorých duchovne žijeme. A tie musíme chrániť ako oko v hlave. Toho sme si boli vedomí, keď sme sa r. 1918 rozchádzali s hegemoniou „veľkomaďarstva“, ktoré siahalo na existenčné záujmy nášho národa. A toho sme si boli vedomí aj vtedy, keď sme sa vyrovnávali s neživotným „čechoslovakizmom“. Boli to historicky i politicky správne rozhodnutia. Vyplyvajú z našej národnej zodpovednosti. Tým sme sa nestali „antimaďarmi“ a za žiadnu cenu sa nesmieme stať „antičechmi“. Veď chceme žiť v európskom spoločenstve s rovnakými právami i povinnosťami ako ostatní členovia tohto spoločenstva.

Všetci my, ktorí prichádzame domov, na Slovensko, z demokratického sveta, kde sme sa veľa naučili a veľa poznali, vieme aj slobodne myslieť a spravodlivo hodnotiť. A to nielen pomery v krajinách, kde žijeme, ale aj pomery v našej rodnej vlasti. Vieme a chceme byť slušní a zodpovedne spravodliví. Slovensko nám nemôže nič nahradiť, kým tu bude vládnuť ľudská slušnosť, kultúrna demokracia a mravná ústretovosť vo všetkom, čo je nám spoločné. Preto prichádzame sem s vdáchným srdcom a s otvorenou dušou. Vieme nielen brať, ale najmä dávať. My sme pre Slovensko najprirodzenejší a najspoľahlivejší spojenci, ktorých potrebujú malé i veľké národy. Nikto nikdy si nevystačí sám so sebou.

Naše dejiny nám dali najviac, čo nám mohli dať. Dali nám hrdosť na ten kus zeme pod Tatrami. Naučili nás milovať túto zem a tento národ, naučili nás veriť v seba. Lebo nikto nám nemôže dať viac, ako si dáme sami. A rovnako očakávame, aby sme konečne dostali obraz týchto dejín v objektívnom a zodpovednom ráme. Na vytváraní moderných slovenských dejín sa od prvej chvíle zúčastňovali aj zahraniční Slováci, najmä v Amerike a v Rusku. Zásluhy česko-slovenských légii pod vedením M. R. Štefánika nemožno vygumovať z našich dejín, ani Clevelandskú a Pittsburskú dohodu, ani meno a zásluhy Š. B. Romana a Svetového kongresu Slovákov. Toto si musíme uvedomiť najmä teraz, keď sme už vystúpili „z čakárne dejín“ a keď sa rozhladáme na európskom nástupišti, aby sme šli správnym a zodpovedným smerom. Už starobylá historická Nitra s cyrilometodským odkazom nám pripomína: „Zostaň človekom!“ A drž sa viery a pravdy, lebo len tieto hodnoty s prívlastkom ľudskej slušnosti a mravnej zodpovednosti ňu zachránia. A privedú najďalej. Daj Boh šťastia tejto zemi, daj Boh šťastia nám všetkým...

Imrich Kružliak

Imrich Kružliak

OBSAH

- 2–3 **KULTÚRA**
Poolhľadnutie za Dňami Slovákov žijúcich v zahraničí
- 4–5 **PREDSTAVUJEME**
Trenčiansky samosprávny kraj
- 6–7 **ROZHOVOR**
S literárnym historikom a polonistom Jozefom Hviščom
- 8–9 **AKTUALITA**
Kovačičania v literatúre/Výstava Jaroslava Pechu
- 10–11 **OSOBNOSŤ**
Život a dielo Karola Kuzmányho
- 12–13 **UMENIE**
Jubilejná sezóna SND
- 14–15 **LUDIA**
Keramikárka Ana Dubaičová
- 16–17 **POZVÁNKA**
Zima na Slovensku
- 18–19 **NÁŠ HOST**
Jozef Jurásek
- 20–21 **ZO ŽIVOTA**
Zo života Slovákov vo svete/Valné zhromaždenie Svetového združenia Slovákov v zahraničí
- 22–25 **JUBILANTI**
Imrich Kružliak
- 26–28 **TRADÍCIE**
Čaro vianočného obdobia
- 29 **ÚSZZ INFORMUJE**
Kalendárium

SLOVENSKÉ zahraničie

Slovenské zahraničie

4/2009, ročník XIII., nepredajné
Časopis Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Adresa redakcie: Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí
Radlinského 13, 817 80 Bratislava 15, Slovenská republika
Vydavateľ: Astor Slovakia, s. r. o., Benediktovo 5, 811 05 Bratislava, SR
Tel.: +421 2/52 44 43 74

E-mail: astor.slovakia@stoneonline.sk

Riaditeľka vydavateľstva: Beáta Kolníková

Redaktorka: Ivetta Baloghová

Tel.: +421 2/57 20 05 12, fax: +421 2/57 20 05 55

E-mail: iveta.baloghova@uszz.gov.sk

Redakčná rada: Ján Bábik, Lubica Bartaliská, Mojmir Benža,

Vilma Privarová, Ján Sand, Lubomír Šišák

Autori príspevkov: Imrich Kružliak (1), Lubica Bartaliská (2 – 3, 22),

Sylvia Maliariková (4 – 5), Pavol Hudík (6 – 7), Michaela Grznárová (9),

Ján Bábik (10 – 11), Zuzana Golianová (12 – 13), Ján Greš (14 – 15,

26 – 28), Igor Donoval, Michal Fiala (16 – 17), Pavel Rojko (18 – 19),

Ivetta Baloghová (8, 20 – 21, 23 – 25), Anna Konečná (29), Martin

Mešša (30)

Jazyková úprava: Ivetta Baloghová, Daniela Števeczková

Foto na obálke: Milan Gross

Fotografie: Jaroslav Pecha (2. obálka, 9), Martin Štrbka (2 – 3, 22),

archív TSK, Milan Gross (4 – 5), archív Jozefa Hvišča (6 – 7), Ivetta

Baloghová (8 – 9), archív SND, Andrej Čanecký, Ctibor Bachratý

(12 – 13), Ján Greš (14 – 15), archív SACR (16 – 17, 26), archív Jozefa

Juráška (18 – 19), archív SZSZ (21), archív ULUV, archív Liptovského

múzea (27 – 28, 30), archív GMB (29)

Grafická koncepcia: Eva Vavrincová

Grafická úprava: Besyx grafické štúdio, s. r. o.

Tlač: Sineal, s. r. o.

Registračné číslo: EV 633/08 MK SR, ISSN 1335-4396

Distribúcia: Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Fax: +421 2/57 20 05 55, e-mail: uszz@uszz.gov.sk

www.uszz.sk

Preberanie, znovupublikovanie alebo rozširovanie ktorejkoľvek

časti časopisu sa povoľuje výhradne so súhlasom redakcie. Nevyžiadané

rukopisy redakcia nevracia.

Z tvorby Jaroslava Pechu, slovenského fotografa žijúceho v New Yorku (str. 9)

Poohliadnutie za Dňami Slovákov žijúcich v zahraničí 2009

1. Folklórny súbor Ostroha z Írska
2. Stretnutie na póde Žilinského samosprávneho kraja
3. Daniel Compagnon z Francúzska

V dňoch 1. – 4. októbra sme na Dňoch Slovákov žijúcich v zahraničí 2009 predstavili v Bratislave, Žiline a Martine Slovákov žijúcich v jedenástich európskych krajinách od Talianska smerom na západ až po Škandináviu (Taliansko, Rakúsko, Švajčiarsko, Francúzsko, Belgicko, Veľká Británia, Írsko, Nemecko, Nórsko, Dánsko, Švédsko).

Výber miesta pre organizovanie Dní Slovákov žijúcich v zahraničí 2009 okrem Bratislavy v Žilinskom samosprávnom kraji, ochota a ústretovosť hlavných spoluorganizátorov: Bratislavský samosprávny kraj, Žilinský samosprávny kraj a ďalších spoluorganizátorov: mesto Žilina, Krajská knižnica v Žiline, Dom MS v Žiline, Kysucké múzeum, Komorné divadlo v Martine boli zárukou, že tohtoročné Dni prispievajú k bližšej informovanosti Slovákov na Slovensku o tom, ako si Slováci vo svojich dnes už domovských krajinách zachovávajú a zveľaďujú slovenské kultúrne tradície a ako prispievajú prostredníctvom spolkov a tlače k zviditeľneniu Slovenska. Vraciame sa už len v spomienkach na tohtoročné Dni Slovákov žijúcich v zahraničí a ožívujeme si ich slovom i fotografiami. Radi sa s nimi podelíme aj s čitateľmi nášho časopisu. „Keď sa v prastarej gréckej báji vybral Theseus do labyrintu zabíť Minotaura, uviazol si pri vchode do bludiska niť, ktorú

mu darovala krásna princezná Ariadna. A keď vykonal hlboko v útrobach labyrintu svoj hrdinský čin, viedla ho niť späť, bola jeho poistkou, aby v spleťoch chodbách nepoblúdl. Tú symbolickú Ariadninu niť by mal mať každý človek v sebe, nie preto, aby ho vracala na začiatok cesty, ale aby mu vždy pripomínala, odkiaľ prišiel, odkiaľ pochádza, aby nezablúdil v labyrinte sveta. Vy, ktorí sa vraciate tam, kde sú vaše korene, svoju Ariadninu niť máte. Je vo vašich srdciach.“

Týmito slovami uviedla moderátorka Jana Hospodárová gala-koncert, ktorému autor scenára a režisér Martin Kákoš dal názov *To je zem, čo v srdci mám*. Prepožičal si ho z piesne, ktorú na hudbu talianskeho skladateľa zložila a aj zaspievala jedna z účastníčok podujatia Elena Cengelová Carina z talianskeho Milána. V bohatom repertoári, v ktorom dominoval spev, vážna hudba, folklór i umelecký prednes poézie, sa predstavilo divákovi okolo päťdesiat účinkujúcich zo šiestich krajín sveta. Každý z účinkujúcich predviedol na pódiu ukážku umeleckého žánru, ktorému sa venuje či už profesionálne, alebo amatérsky. Umeleckým zážitkom pre divákov v Národnom dome v Martine a v Divadle Aréna v Bratislave bolo vystúpenie recitátorov Spoločnosti priateľov Milana Rúfusa zo švédskeho Štokholmu. Švédski umelci obdivujúci dielo Milana Rúfusa Maria Hjalmarson a Hans Wigren pod vedením predsedníčky spoločnosti Nade Hammarbergovej-Kristekovej recitovali úryvky z tvorby Milana Rúfusa v slovenčine, švédčine a angličtine. Recitáciu sprevádzali pôsobivé tóny fujary v podaní Daniela Compagnona z Francúzska. Svojou virtuóznou hrou na klavíri zaujal mladý Olivier Cordemoy, syn slovenskej matky z Francúzska, a krásnym duetom si získali srdcia divákov Slovenka zo Švédska Anka Schatzlová so svojim synom Patrickom, ale i ukážky populárnej

slovenskej hudby v podaní speváka Jozefa Ivašku z Rakúska. Slovákov žijúcich vo Švajčiarsku dôstojne reprezentoval Alexander Zemla, ktorý zarecitoval ukážky zo svojej básnickej tvorby. V programe samozrejme nechýbal ani folklór v podaní dvoch vynikajúcich folklórnych súborov Li Tcheny z Belgicka a Ostroha z Írska. Hostom tohtoročných Dní Slovákov žijúcich v zahraničí bol vo svete uznávaný hudobný skladateľ Pavol Šimaí zo Švédska,

ktorého skladbu *Signály*, predstavenú po prvý raz na Slovensku, uviedli špičkoví hudobníci zo Slovenska: hobojista Igor Fabera, klaviristka Daniela Varínska a huslista Ján Slávik. Niektoré zo skladieb majstra Šimaia boli inšpirované obrazmi jeho manželky akademickej maliarky Jarmily Šimaiovej-

Diviskovej a tak batikované obrazy na hodvábe, vystavené vo foyeri divadiel, kde sa konal koncert, tvorivo doplnili umeleckú atmosféru slávnostného večera. K umeleckej časti programu patrila aj výstava obrazov akademického maliara Martina Oscitého z Mnichova s názvom VISIONART, ktorá bola dôstojným úvodným programom Dní Slovákov žijúcich v zahraničí 2009 v Bratislave. V pestrej paletе prezentácií nechýbali ani programy informačného charakteru s cieľom predstaviť na Slovensku spolkový a národnokultúrny život Slovákov v týchto krajinách a ich vydavateľské aktivity. V Krajskej knižnici v Žiline Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí inštaloval dokumentárnu výstavu krajskej a exilovej tlače Slovákov žijúcich v západnej Európe, na ktorej

otvorenie nadviazala beseda s predstaviteľmi spolkov a tlače. V priestoroch úradu Žilinského samosprávneho kraja predstavil vo fotografii vyše 50-ročnú históriu folklórneho súboru Nádeje jeho umelecký vedúci Daniel Compagnon.

Pre našich pozvaných hostí, rovnako ako aj pre hostiteľov boli zážitkom prijatia na póde Žilinského samosprávneho kraja a na radnici mesta Žilina. Podpredseda Žilinského samosprávneho kraja Jozef Grapa a primátor mesta Žilina Ivan Harman srdečným prijatím a prejavom hlbokým záujmom o život Slovákov v zahraničí prispeli meritórne k presvedčeniu, že si vážia každý prejav náklonnosti krajanov ku krajine, odkiaľ pochádzajú oni alebo ich predkovia.

Spoločenskú časť programu završilo spontánne prijatie krajanov chlebom a soľou v Dome Matice slovenskej v Žiline, kde okrem prehliadky knižnice s exilovou literatúrou a výstavky ručných prác a ľudoumeleckých výrobkov si zaspievali za sprievodu harmoniky spolu so žilinskými členkami Živeny a speváčkami z Lietavskej Závadky.

Pre účastníkov podujatia Žilinský samosprávny kraj a Kysucké múzeum pripravili aj poznávací program spojený s prehliadkou kysuckého skanzenu a vyhlídkovou cestou historickým vláčikom na Vychylovku.

Dni Slovákov žijúcich v zahraničí 2009 ostali pre nás organizátorov i účastníkov z jedenástich európskych krajín už len spomienkou, ale verím, že všetci spoločne sme týmto podujatím prispeli k spolupatričnosti Slovákov doma i vo svete, k oboznámeniu širšej kultúrnej verejnosti na Slovensku o tom, ako sa slovenské komunity v zahraničí podieľajú na šírení dobrého mena Slovenska vo svete.

Pripravila Ľubica Bartalská

4. Hans Wigren a Maria Hjalmarson zo Švédska
5. Elena Cengelová Carina z Talianska
6. Alexander Zemla zo Švajčiarska
7. Anka Schatzlová so synom Patrickom zo Švédska
8. Folklórny súbor Li Tcheny z Belgicka
9. Pavol Šimaí zo Švédska s Michaelou Grznárovou z ÚŠZZ
10. Jozef Ivaška z Rakúska

Víta vás kraj hradov, zámkov a legiend

Trenčiansky hrad

TRENČIANSKY SAMOSPRÁVNY KRAJ

sa rozprestiera v západnej časti SR na rozlohe 4 501 km². Člení sa na deväť okresov: Bánovce nad Bebravou, Ilava, Myjava, Nové Mesto nad Váhom, Partizánske, Prievidza, Považská Bystrica, Púchov a Trenčín.

V kraji je 276 obcí a žije tu približne 600 000 obyvateľov. Rieka Váh, najdlhšia slovenská rieka, je prirodzenou tepnou života regiónu na západe, rieka Nitra zasa na východe. Na hranici s Českou republikou sa vypínajú Biele Karpaty a územie kraja vyplňajú ďalšie pohoria, a to Považský Inovec, Strážovské vrchy, Súľovské vrchy, Javorníky, Vtáčnik a Malé Karpaty.

Na bralách popri Váhu sa týčia strážne hrady. Niektoré z nich už značne poznačil zub času, mnohé z nich sú sídlami múzeí, ktoré ukrývajú skvosty a vzácne doklady našej histórie. Spolu s pamiatkami sakrálnej, meštianskej a ľudovej architektúry tvoria čaro kraja. Pre najvyššiu koncentráciu hradov a kaštieľov je známy aj ako „kraj hradov, zámkov a legiend“. Nielen v teplých mesiacoch, ale aj vo svojom zimnom šate láka do prírody, na lyžiarske svahy, do liečivých termálnych kúpeľov a môžeme si aj romanticky zasnívať a pozrieť niektoré stránky jeho pútavej histórie. Osobitnú atmosféru má starobylé mesto Trenčín. Je to

jediné mesto na Slovensku, ktorého jestvovanie je písomne, hoci pod iným menom, doložené už od čias antickej Rímskej ríše. Do skaly, na ktorej sa vypína hrad, bol v roku 179 n. l. vytesaný nápis, ktorý je dokladom o pobyte rímskych vojsk na tomto mieste:

„... na poctu víťazstva cisárov a vojska, ktoré sídlilo v Laugaríciu, v počte 855 vojakov II. légie, dal zhotoviť M. V. Maximianus, legát II. pomocnej légie“.

Zároveň je to najvýznamnejšia rímska epigrafická pamiatka v strednej Európe na sever od Dunaja. K rozvoju mesta v stredoveku prispelo, že ležalo na Jantárovej ceste, spájajúcej Adriatickú oblasť s Poľtím. Trenčín je jedným z troch miest na Slovensku, spolu s Nitrou a Bratislavou, ktoré spomínajú už kroniky v 11. storočí, a je uvedený aj v Zoborskej listine, vzácnom dokumente z roku 1111. Záznamy svedčia, že už vtedy bol dôležitým správnym a obranným strediskom na hranici Uhorského kráľovstva.

Dominantou mesta je Trenčiansky hrad. Je to jedinečný architektonický súbor palácových, hospodárskych a fortifikačných stavieb, ktorý sa vyvíjal od 11. do 18. storočia na mieste staršieho veľkomoravského hradiska. Vlastnilo ho viacero významných jednotlivcov a rodov, ale najznámejší z nich je určite Matúš (III.) Čák. Držiteľom hradného panstva Trenčín bol na prelome 13. a 14. storočia. V rokoch, keď bol na vrchole moci, ovládal 14 žúp, patrilo mu asi 50 hradov a približne 20 rokov bol Trenčiansky hrad centrom jeho rozsiahlej dŕžavy.

Aj ďalšie historické objekty v kraji majú bohatú históriu. Sú to predovšetkým slávny a obdivovaný Bojnický zámok, hrady Bečov, Čachtice, Lednica, Považský hrad, Ilava, Tematín, Vršatec, Uhrovec, kaštiele v Adamovciach, Brodzanoch, Bošanoch, Brunovciach, Čereňanoch, Diviackej Novej Vsi, Klátovej Novej Vsi, Klobošiciach, Kočovciach, Orlovom, Košeci, Pruskom, v Lednických Rovniach, vo Veľkých Uherciach, v Zemianskom Podhradí...

Rímskokatolícky kostol sv. Jána Krstiteľa v Pomínovci je románsky kostolík so značnou historickou hodnotou. Patrí k najstarším stavebným pamiatkam na Slovensku. Pochádza približne z obdobia polovice 12. storočia. Pôvodne

jednolodový obdĺžnikový románsky kostol vo východnej časti zakončený polkruhovou svätyňou bol postavený z lomového kameňa na nivných naplaveninách Váhu. Neskôr ho poznačili prestavby, najmä v období renesancie a baroka. Neustále záplavy a zmeny toku tejto rieky zapríčinili to, že sa v starých listinách spomína poloha kostola 5-krát na pravej a 4-krát na ľavej strane rieky.

Veľkolepým monumentom z novodobej histórie je mohyla M. R. Štefánika, postavená v roku 1928 z travertínu na Bradle – najvyššom vrchu Myjavskej pahorkatiny. Mohyla je jedným z vrcholných diel architekta Dušana Jurkoviča.

Patrí medzi skvosty memoriálovej architektúry, čoho dôkazom je aj nová skutočnosť – 21. 7. 2009, v deň 129. výročia narodenia tohto významného slovenského politika, diplomata a vedca, bola zapísaná do prestížneho zoznamu Európskeho kultúrneho dedičstva.

www.tsk.sk

Uhrovec

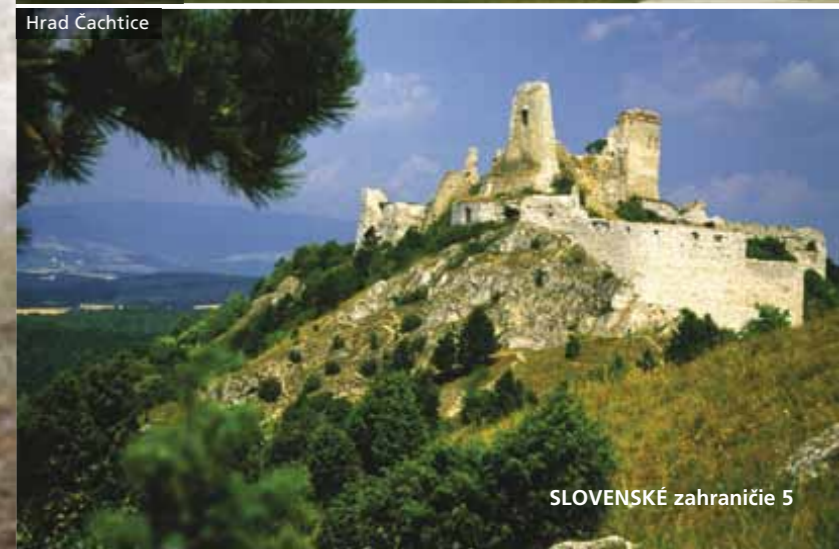
Zrúcanina hradu Vršatec

Bojnický zámok

Kaštieľ v Jasenici

Hrad Čachtice

Zložitá cesta k prameňom

Hovoríme s literárnym historikom a polonistom profesorom PhDr. Jozefom Hviščom, CSc., nositeľom Radu Ľudovíta Štúra druhej triedy a Oficierskeho kríža za zásluhy o Poľskú republiku.

V roku 1991 vyšla priekopnícka knižka *Biele miesta* v slovenskej literatúre. Zo štvorice jej autorov je na prvom mieste uvedený Jozef Hvišč, ktorý spolu s Viliamom Marčekom napísal dvadsať literárnych profilov proskribovaných, prevažne exilových autorov a uviedol ukážky z ich tvorby. Túto vzácnu knižku mi venoval „s vďakou za veľkorysú spoluprácu“. Vďaka – a nielen moja – patrí predovšetkým jemu, pretože mi vtedy ako vedúcemu literárnej redakcie Slovenského rozhlasu poskytol vzácny materiál o exilových autoroch. V rokoch 1991 – 1993 sme spoločne pripravili rad profilových pásiem napr. o Rudolfovi Dilongovi, Andrejovi Žarnovovi, Mikulášovi Šprincovi, Karolovi Strmeňovi,

P. H. Jurinovi a iných. Ich útle zbierky som od Hvišča dostával v xeroxových vydaniach. Jeho zásluhou rozhlas spolu s Maticou slovenskou a časopisom *Knižná revue* boli priekopníkmi v sprístupňovaní desaťročia tabuizovanej tvorby slovenských spisovateľov. Ak dnes uplynuli od týchto počínov takmer dve desaťročia, vari ich treba pripomenúť. Urobil som tak v rozhovore, lebo sa núkali otázky mnohoraké, aj také, na ktoré som sa profesora Hvišča – bohvieprečo – nikdy neopýtal.

S manželkou Editou pri hrobe Ľudovíta Štúra v Modre

Vpravo: Z vedeckej konferencie na FiF UK

Ako ste sa vlastne dostávali k exilovej literatúre? Čo vám dodalo odvahu na priam ilegálnu činnosť, keď ste boli vysokoškolský učiteľ „pod dozorom“?

V prvých rokoch pedagogického pôsobenia na Filozofickej fakulte UK som bol externým prednášateľom dejín poľskej literatúry s presne a prísne vymedzenou tematikou a časovým rozvrhom. Priznám sa, o slovenskej exilovej literatúre, okrem Hronského a Dilonga, ktorí

mi boli známi už pred odchodom do exilu, som vtedy nevedel skoro nič. Prvý raz som sa s ňou trochu zoznámil v roku 1969 na študijnom pobyte v New Yorku pri stretnutiach s krajanmi. Keď som sa vrátil, všetko pokračovalo v starých koľajach. No časom prenikali do našej temravy jasné lúče, keď sa rozličnými cestami dostávali k nám, aj ku mne, diela vydávané v Ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Pred rokom 1989 balíky slovenských kníh tajne prenášal šofér autobusu, ktorý vozil do Ríma turistov, potom cesty na distribúciu kníh využili mnohí návštevníci Ríma, ktorým sa podarilo skontaktovať so slovenským cyrilometodským vydavateľstvom. Bolo to ako dar z neba. Z ničoho nič sa v našom poznaní obraz slovenskej literatúry rozšíril o desiatky vynikajúcich spisovateľov a o stovky slovenských literárnych diel. Začal som si ich kompletizovať a po čase som vlastnil všetky významnejšie diela vydané exilovými autormi v zahraničí. V každej z týchto kníh sa skrývali nielen originálne literárne hodnoty, ale i nevšedné životné osudy ich autorov. Vždy som život a tvorbu spisovateľov vnímal ako príbeh. Týmto spôsobom som začal

písať „príbehové“ literárne medailóny o živote a tvorbe exilových autorov. Prvá séria mi vyšla v knihe *Biele miesta v slovenskej literatúre*. Vtedy ste vy napísali – pamätáte sa? – esej pod názvom *Biele miesta – a čo ďalej?* Aj ste ukázali, čo ďalej: šíriť vedomosti o exilovej literatúre v prostredí posluchátskej a čitateľskej verejnosti. Z vášho podnetu Slovenský rozhlas odvysielal cyklus relácií, ktoré spomínate v úvode tohto rozhovoru. A prišli aj ďalšie... Takže aj mne sa žiada povedať: vďaka.

V roku 1997 ste boli ako vedúci Katedry slovanských filológií UK vymenovaný za profesora dejín a teórie poľskej literatúry. Váš výskum poľsko-slovenských literárnych vzťahov vyvrcholil v rade vynikajúcich diel základného významu (*Slovensko-poľské literárne vzťahy 1815 až 1918; Poľská literatúra, vývin a texty, 2008* a iné). V Poľsku pracuje Spolok Slovákov, organizuje rôzne podujatia, vydáva knihy. Aké sú vaše skúsenosti so životom slovenského živilu v Poľsku?

Výskum poľskej literatúry a slovensko-poľských literárnych vzťahov sa stal mojím „osudom i voľbou“. Tejto profesii som sa takmer tridsať rokov venoval v Slovenskej akadémii vied a od roku 1990 na bratislavskej Filozofickej fakulte UK. „Polonistická“ činnosť často viedla moje kroky nielen do poľských knižníc, archívov, vedeckých a kultúrnych inštitúcií, ale aj do prostredia Slovákov žijúcich v Poľsku. V redakcii mesačníka *Život*, vydávaného Spolkom Slovákov v Poľsku, som sa stretával s Jánom Špernogom, spolužiakom v rokoch bratislavského štúdia a dlhoročným šéfredaktorom *Života*, ale aj s inými Slovákami. Na priateľských stretnutiach vo varšavskej redakcii, neskôr v redakcii krakovskej, sme celé hodiny debatovali o neľahkých problémoch Slovákov v Poľsku, ktorých národný život postupne slabol, žiadalo sa im viac slovenského slova, a to aj v školách a kostoloch. Naša dišputa o potrebách slovenskej čitateľskej verejnosti vždy vyústila i do napísania aktuálnej populárnej literárnej eseje. Škoda, že Janko Špernoga tak skoro opustil svoj pozemský post. Časopis *Život* bol a zásluhou jeho nasledovníkov stále je citlivým barometrom slovenského etnika v poľskom prostredí, preto ho aj dnes čítam s veľkým záujmom.

Pán profesor, ste prinajmenšom dvojdomý. A tu nemyslím iba na vašu znalosť poľsko-slovenských literárnych vzťahov, ale aj na hlboký ponor do domácej literatúry, na vašu štúdiu o Jánovi Čajakovi ml. (1975), knihu *Slovenská historická próza (1988)*, svojrázny životopis Jána Kalinčiaka *Kam zrak nedosiahne* (2009), ale tiež na vašu činnosť editorskú a prekladateľskú. Často sa narieka nad nízkou úrovňou slovenského vlastenectva. Vaša kniha o Kalinčiakovi ukazuje jednu z ciest k príťažlivému sprístupňovaniu klasických hodnôt. Inšpirovali vás skúsenosti nadobudnuté za vysokoškolskou katedrou?

Na zjazde slavistov v Bratislave v roku 1993 (zľava básnik Karol Strmeň, diplomat a politik Jozef M. Kirschbaum, I. Kružliak a J. Hvišč)

Moja „dvojdomosť“, ktorú spomínate, vyrástla z jedného koreňa. Výskumom poľskej literatúry a vzťahov porovnávam a porovnaním sa snažím ukázať, ako sa slovenská literatúra líši od iných, aké sú jej špecifické vlastnosti, ktorými preniká (prostredníctvom prekladov, vzťahov, ohlasov atď.) na medzinárodné kultúrne fórum. Týmto spôsobom som porovnával diela

Na rokovaní Slovensko-poľskej komisie humanitných vied v Poľsku

S manželkou a synom Martinom v roku 1992

slovenského a poľského romantizmu v knihách *Epické literárne druhy v slovenskom a poľskom romantizme, Oda na mladost* a iných. Kniha o Kalinčiakovi je trochu iný prípad. Podnetom na jej napísanie mi bol Kalinčiakov stručný autobiografický náčrt, na základe ktorého redaktor Jozef K. Viktorin mal napísať odborné fundovaný Kalinčiakov životopis. Neurobil to, iba doplnil niekoľko údajov o Kalinčiakových dielach a záležitosť nechal tak. Kalinčiak bol z toho mierne rozladený, lebo svoje poznámky nepovažoval za plnohodnotné autobiografické dielo. Dostal som chuť napísať ho miesto neho. Tak vznikla prvá ešte neúplná verzia (1999), a v tomto roku aj druhá, rozšírená verzia knihy *Kam zrak nedosiahne* (vydalo Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov), do ktorej som dopísal kapitoly o Kalinčiakovej

S generálnym tajomníkom Spolku Slovákov v Poľsku Ľudomírom Molitorisom a exilovým publicistom Imrichom Kružliakom

rozlúčke s Modrou, o jeho pôsobení v Tešíne, o návrate do Martina a jeho predčasnej smrti v roku 1871. Skúsenosti z pedagogickej práce so študujúcou mládežou som zužitkoval v spôsobe podania. Nie je pravda, že naša mládež nemá záujem o národné dejiny a literatúru. Presvedčil som sa, že má, no musíme jej ich priblížiť nie ako povinné učivo, ale ako zaujímavý „príbeh“, ktorý sa akoby náhodou týka aj nás.

Je predvečer Vianoc neľahkého roku 2009. Čo by ste zaželeli ako svetaskúsený človek Slovákom doma i Slovákom vo svete na tohtoročné Vianoce i do ďalšieho roku tretieho tisícročia?

Všetkým želim, aby napriek neľahkej situácii našli v sebe pokojnú zónu pohody a nádeje, ktorá im pomôže ísť ďalej, prekonávať problémy a starosti, tešiť sa zo života, aby sa čas Vianoc stal časom znovuzrodenia každého – doma i v zahraničí – a tým aj časom zbierania etickej a estetickéj energie, aby im vystačila na všetky nasledujúce týždne a mesiace.

Rozhovor pripravil Pavol Hudík

Dňa 11. novembra zorganizovali Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Spolok Slovákov z Juhoslávie a Mestská knižnica v Bratislave prezentáciu literárnych diel Slovákov z Kovačice pod názvom *Kovačičania v literatúre*.

Kovačičania v literatúre

1. Hostia z Kovačice, zľava: Zlatko Kotváš, Eva Hajková, Zuzana Čížiková, Mária Kotvášová-Jonášová, Katarína Stanová, v pozadí Staropazovčan Miroslav Demák
2. Mária Kotvášová-Jonášová so svojimi dielami
3. O literatúre v Kovačici informuje Katarína Stanová, ukážky z diel recituje Mária Kotvášová-Jonášová
4. Podujatie otvorila Vilma Prívarová

a vydavateľ Miroslav Demák. Atmosféru spestril hrou na akordeóne Janko Brtko. Prišli aj hostia z Kovačice, ktorí takisto hovorili o knihách a literatúre: podpredsedníčka MO MS v Juhoslávii Katarína Stanová, profesorka a spisovateľka Mária Kotvášová-Jonášová, poetka a literárna vedkyňa Zuzana Čížiková a poetka Eva Hajková. Hostom sa prihovoril aj Martin Hriešik, podpredseda Spolku Slovákov z Juhoslávie. Podrobnejšie o literárnych počinoch Kovačičanov referovala Katarína Stanová, ukážky z diel prednášala Mária Kotvášová-Jonášová. Prinášame vám časť referátu, ktorý pani Stanová nazvala *Kovačické spisovateľské perá*:
„...prvá báseň bola uverejnená v r. 1828 pri posviacke chrámu Božieho. Napísal ju Martin Hamaliar, evanjelický farár. Druhým kňazom a básnikom bol Matej Ambrózy, ktorý patrilo do štúrovej družiny. Básňou Pozdrav z Banátu Slovákom podporil slovenské hnutie. Prvá žena spisovateľka bola Mária Tóthová-Parosková, písala didaktické poviedky s folklórnymi prvkami kovačického života. Elena Karlovská-Bellová napísala obsiahly životopis, novely, poviedky, divadelné hry a zaobe-

L iterárny večer, ktorý sa konal v Mestskej knižnici v Bratislave, otvorila predsedníčka ÚŠZZ Vilma Prívarová, moderovala ho riaditeľka OK ÚŠZZ Lubica Bartalská a slovenskú literatúru v Kovačici v kontexte slovenskej vojvodinskej literatúry predstavil spisovateľ

rala sa aj zberateľskou činnosťou. Svoju tvorbu uverejňovala v Novom živote. Kovačičan Martin Toman-Banátsky pracoval ako notár a vo vojvodinskej slovenskej literatúre bol prítomný tri desaťročia. Ján Čaplovič napísal prvú vedecky založenú monografiu. Jeho kniha je svojráznou kronikou života kovačických Slovákov. Štefan Valent Šubarov, veľký národovec, antifašista, farár a básnik, bol polyglotom a písal lyrické básne. Anna Svetlíková, učiteľka a poetka, písala po slovensky i po srbsky. Ján Cicka, učiteľ slovenčiny, novinár a prekladateľ, mal najviac príspevkov najrozličnejších žánrov z kultúry a umenia. Bol majstrom lyrických úvodníkov k štátnym sviatkom a kultúrnym podujatiam. Mnohé jeho básne boli zhudobnené. Anna Dudášová, poetka detskej duše a svojej vlastnej, si svojimi početnými básnickými kúsками vydobyla trvalé miesto v súčasnej srbskej a slovenskej poézii. Osud jej určil žiť a pôsobiť ďaleko od rodiska, ale vo svojej tvorbe písanej po slovensky sa s láskou vracia a nostalgicky spomína na detstvo a rodičovský dom. Môžeme povedať, že je najplodnejšou poetkou z Kovačice. Tlačou jej vyšlo vyše 25 kníh. V r. 2001 jej vyšla Antológia slovenskej poézie pre deti. Mária Kotvášová-Jonášová, profesorka, spisovateľka a kultúrna pracovníčka, vstúpila do literatúry ako vynikajúca recitátorka a autorka detských poviedok. V r. 1997 jej vyšla kniha Ocko, kedy pôjdeme?, druhá kniha poviedok Ocko z čokolády vyšla tlačou v r. 2003, tretia kniha Mať pätnásť je také ťažké alebo Striptíz bola uverejnená v r. 2007. Štvrtá kniha poviedok Mama, poď sa hrať! bola uverejnená v r. 2008. Deti rady čítajú jej poviedky a niektoré zdramatizovali a predvádzajú ich na javisku. Preklady jej básní do srbciny sú zaradené do antológie slovenskej poézie pre deti Suncokret u glóvi (Slnčnica v hlave). Pavel Matúch, profesor slovenčiny, novinár spisovateľ a súdny tlmočník, v spolupráci s insitnými maliarmi vydal knihu Zapísané do prachu na tému starých detských hier. Zuzana Strehovská-Čížiková je literárnou vedkyňou, poetkou a asistentkou slovenskej literatúry na Katedre slavistiky Filozofickej fakulty v Belehrade. Zaoberá sa literárnou kritikou a knižne jej vyšla práca Básnické dielo Viery Benkovej. Zuzana je zároveň aj najproduktívnejšou vzletovskou poetkou. V r. 1991 získala cenu časopisu Vzlet a v r. 2002 dostala cenu Nového života.“

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí pripravil 19. novembra v Átriu Slovenského rozhlasu v Bratislave vernisáž výstavy fotografického dizajnu autora **JAROSLAVA PECHU**, Slováka žijúceho v New Yorku.

Vernisáž výstavy fotografického dizajnu

Autor sa už predstavil s výstavou dizajnových fotografií v roku 2005 v Bratislave, Prahe a vo Washingtone DC. V tomto roku zavítal do Bratislavy so svojimi najnovšími prácami a výstave dal názov *Neopakovateľné okamihy 2*. Na otvorení výstavy sa prítomným hostom prihovorila predsedníčka ÚŠZZ Vilma Prívarová a podujatie moderovala Lubica

Bartalská, riaditeľka odboru kultúry ÚŠZZ. Celkovú atmosféru dotvárala svojou hrou na gitare absolventka VŠMU Viktória Dičiová. Jaroslav Pecha vo svojom krátkom príhovore poďakoval všetkým prítomným za účasť dúfajúc, že sa prezentované fotografie budú hostom páčiť, o čom samozrejme v tej chvíli nikto nepochyboval, keďže diela majstra Pechu sú naozaj očarujúce. Jaroslav Pecha, absolvent Strednej školy umeleckého priemyslu v Bratislave, ešte ako študent Právnickej fakulty UK opustil v polovici šesťdesiatych rokov Československo a usadil sa v USA. Umeleckú fotografiu študoval na Škole vizuálneho umenia (School of Visual Art), potom pokračoval v štúdiu na Newyorskej univerzite, kde získal diplom magistra umenia (Master of Art). Majstrovské výsledky dosiahol integráciou osvetľovacích postupov a rôznych fotografických techník. Svoje diela mal uverejnené v renomovaných periodikách (talianský časopis *Vogue*) a o jeho fotografie prejavujú záujem prominentné svetové reklamné agentúry a exkluzívni dizajnéri klenotov. Prezentované fotografie Jaroslava Pechu v Átriu Slovenského rozhlasu, ktoré mali návštevníci možnosť obdivovať do 9. decembra 2009, sú presne také, ako sa o diele autora vyjadril jeho obdivovateľ, priateľ a fotograf Rich Russo: „Je radosť pozeráť sa na jeho magicky špliechajúce fotografie. Jeho upriamenie na excelentne vytvorený detail sa nedá porovnať s ničím. Jarove predstavy sú jednoducho skvostné a veľkolepé.“

Pripravila Michaela Grznárová

Kto za pravdu horí

Karol KUZMÁNY (1806 – 1866)

Hymnickú pieseň *Kto za pravdu horí* pozná hádam každý. Veľa ľudí vie, že autorom textu je Karol Kuzmány. Ďalej ešte vieme, že Karol Kuzmány bol prvým podpredsedom Matice slovenskej, napísal niekoľko ďalších básní a tým sa naše gymnaziálne vedomosti o ňom vlastne vyčerpávajú. Umelecké a spoločenské aktivity Karola Kuzmányho sú však omnoho bohatšie. Nebol len básnik, bol aj prozaik, literárny teoretik, novinár a vydavateľ, zastával významné miesto v cirkevnej hierarchii a výrazne sa angažoval v slovenskom národnom hnutí.

Karol Kuzmány sa narodil 16. novembra 1806 v Brezne. Po ukončení štúdií pôsobil ako farár v Banskej Bystrici, kde sa plne zapojil do národného hnutia. Tu vydával časopis *Hronka*, ktorý zohral významnú úlohu v dejinách slovenskej žurnalistiky. Kuzmány prispieval aj do Štúrových *Slovenských národných novin* a v apríli 1848 uverejňuje v ich literárnej prílohe *Orol tatranský* svoju najvýznam-

nejšiu báseň *Sláva šľachetným*, známejšiu ako hymnická pieseň s názvom podľa začiatku prvého verša *Kto za pravdu horí*. Na prvý pohľad by sa zdalo, že Kuzmány ňou reagoval na najčerstvejšie revolučné udalosti, pravda bola však iná. Báseň *Sláva šľachetným* sa zachovala v rukopise z roku 1846. Pôvodne sa volala *Sláva statočnosti*, ale Kuzmány ju uverejnil až po dvoch rokoch od jej napísania pod trochu pozmeneným názvom. Neskôr 4. marca 1852 báseň Kuzmány zapísal priamo s notovou osnovou syna Karola Ladislava do viazaného pamätníka Adely Ostrolúckej, ktorý je dnes v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine. Pieseň *Kto za pravdu horí* sa neskôr stala akousi matičnou hymnou. Spievala sa na rôznych národných podujatiach. Po vzniku Česko-Slovenska v roku 1918 dokonca ašpirovala stať sa národnou hymnou. Že sa napokon stala slovenskou národnou hymnou báseň Janka Matúšku *Nad Tatrou sa blýska*, rozhodla aj skutočnosť, že Kuzmányho verše boli komponované na melódiu rakúskeho skladateľa Maxa Schenkendorfa. Kuzmány si to uvedomoval už pri prvom publikovaní básne, preto pod čiaru v *Orle tatranskom* pripojil poznámku: „Môže sa spievať ako nemecká Freiheit, die ich meine, ale by sme si priali, keby z našincov dakto pôvodný nápev zložil a nám ho poslal.“

*Kto za pravdu horí v svätej obeti,
kto za ľudstva právo život posväti,
kto nad krivdou biednych slzu vyroní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

*Keď zahrmlia delá, orol zaveje,
za slobodu milú kto krv vyleje,
pred ohnivým drakom vlast' kto zacloní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

*Kto si stojí slovu, čo priam zhrkne svet,
komu nad statočnosť venca v nebi niet,
koho dar nezvedie, hrozba neskloní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

*Pán Boh šľachetnosti nebo vystavil,
večné on pre podlosť peklo podpálil;
kto ctí pravdy božskej božské zákony:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

Aj keď sa Kuzmány nezúčastnil na najdôležitejších udalostiach meruôsmeho roku, predsa k národným pohybom nebol ľahostajný. Bol v priamom i listovom styku s organizátormi *Mikulášskych žiadostí*, vplýval na ich obsahové znenie a v Brezne navrhoval zriadenie slovenskej školy. Pre jeho národné presvedčenie mu neprajníci rozbili okná na fare. Kuzmány reagoval na revolúciu aj básnickým perom. Na letádoch vyšli niektoré jeho básne. Okrem už spomínanej *Sláva šľachetným* to boli *Na deň 16. marca*, *Ku odchodu* a *Do zbroja*. Posledne menovaná báseň vyšla anonymne spolu s básňou Janka Matúšku *Ponad Tatrou blýska sa*. Na základe toho sa niektorí literárni historici mylne domnievali, že nielen báseň *Sláva šľachetným*, ale aj *Ponad Tatrou blýska sa* je dielom Karola Kuzmányho. Aj báseň *Do zbroja, Slovania* bola zhudobnená a stala sa hymnickou piesňou, ale jej skladateľ zostal anonymný.

*Do zbroja, Slovania, za národ a slávu,
bleskom hromov divých na pomstu krvavú;
jed pekelnéj zmije len jej krv obmyje,
do zbroja, Slovania, do zbroja, do zbroja!*

*Hej, či ste videli trón cisársky boriť?
Hej, či ste videli starcov svojich moriť?
V krvi sa brodili, dediny pálili:
Na pomstu, Slovania, do zbroja, do zbroja!
Na hradbách slobody iskria hviezdy zlaté,
to na vašich prsiach tie tri dúhy sväté:
biel-modro-červená, zástava spasenia,
pod ňu sa, Slovania, do zbroja, do zbroja!
Otvorte žaláre, rozbite reťazy!
Už deň pomsty letí, už Sláva víťazí:
hoj, synovia Slávy, od Visly do Sávy,
vaša matka volá – do zbroja, do zbroja!*

Po revolúcii Karol Kuzmány žil vo Viedni, kde sa stal profesorom praktickej teológie. V roku 1849 bol členom slovenskej deputácie u cisára Františka Jozefa. A znovu kriesi myšlienku, zatiaľ neúspešne, ktorú nastolil ešte v roku 1837 – založiť Maticu slovenskú.

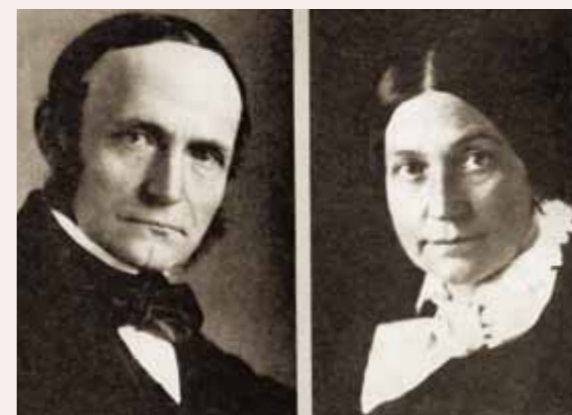
V rokoch 1860 – 1863 bol patentálnym superintendentom v Banskej Bystrici a v roku 1863 sa stáva farárom v Turčianskom sv. Martine. A v tomto roku a v tomto meste sa napokon matičná myšlienka stala skutkom. Bol to Karol Kuzmány, ktorý 4. augusta 1863 privítal pred zakladajúcim valným zhromaždením katolíckeho biskupa Štefana Moyzeša, o ktorom sa predpokladalo, že sa stane predsedom Matice slovenskej, pri jeho príchode do Martina touto rečou:

„Osvietený a najdôstojnejší pane! Nielen ústy mojimi, krom toho málo výrečnými, nielen slovom mojím, krom toho chatrným, ale vlastným srdcom svojím, uznanosťou zásluh vašich vriacim, naplneným vážnosťou veľkodušnej vašej šľachetnosti, roztešeným láskou príchylnej vašej blahosklonnosti a, ako sám vidíte, rozplameneným oddanosťou k vašej múdrosti a opatrnosti, víta vás mesto toto v lone svojom...“

Po zvolení Štefana Moyzeša za predsedu Matice slovenskej nastala voľba podpredsedov. Štefan Moyzes sa veľmi zasadil, aby sa prvým podpredsedom stal práve Karol Kuzmány. Štefan Moyzes a Karol Kuzmány. Katolícky biskup a evanjelický superintendent. Ešte dodnes tieto dve osobnosti symbolizujú konfesionálnu spoluprácu v našich dejinách. Karol Kuzmány prakticky v Martine viedol Maticu slovenskú, pretože Moyzes pôsobil v Banskej Bystrici a Križi nad Hronom (dnešnom Žiari nad Hronom). Kuzmány organizoval činnosť Matice, zvolával valné zhromaždenie, stretnutia výboru, organizoval vydavateľskú činnosť a dohliadal na stavbu prvej budovy Matice slovenskej. Okrem toho organizoval zahraničnú spoluprácu s inými kultúrnymi spolkami, najmä slovanskými Maticami.

Dňa 27. decembra 1865 Karol Kuzmány zapisuje do pamätníka Samkovi Medveckému, bratovi Terézie Vansovej, budúceho národnokultúrnemu pracovníkovi a právnikovi, desaťveršie *Mládeži*, ktoré sa stalo po *Sláve šľachetným* najznámejšou jeho básňou. Tušil Kuzmány, že mu neostáva ani osem mesiacov života? Štrnásteho augusta 1866 totiž básnik v Štubnianskych (dnešných Turčianskych) Tepliciach, kde sa bol zotaviť, nečakane umiera vo veku necelých šesťdesiat rokov. A tak sa stala táto jedna z jeho posledných básní akýmsi odkazom potomkom.

*Ak chcete ďalej prísť, ako my dôjdeme,
treba vám viac vedieť, ako čo my vieme,
treba vám vrúcnejšou vierou sa zapáliť,
treba vám smelostou väčšou sa presláviť,
treba vám viac práce, viac trpezlivosti,
viac čistoty srdca v svätej nevinnosti;
lebo po čom túži človek, tomu slúži,
a ako mu slúži, tam sa v tom i tuží;
beží potom človek – a, lebo dobeží,
lebo i upadne – a potom tak leží.*

Karol Kuzmány s manželkou Karolínou

Pohreb Karola Kuzmányho roku 1866 inšpiroval našich národovcov, aby sa miestom posledného odpočinku významných Slovákov stal cintorín v Turčianskom Svätom Martine.

Pripravil Ján Bábik

Sláva statočnosti.

*Kto za pravdu horí v svätej obeti,
kto za ľudstva právo život posväti,
kto nad krivdou biednych slzu vyroní:
Tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

*Keď zahrmlia delá, orol zaveje,
za slobodu milú kto krv vyleje,
pred ohnivým drakom kto rod zacloní:
Tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

*Kto si stojí slovu, čo priam zhrkne svet,
komu nad statočnosť venca v nebi niet,
koho dar nezvedie, hrozba neskloní:
Tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

*Pán Boh šľachetnosti nebo vystavil,
večné on pre podlosť peklo podpálil;
kto ctí pravdy božskej božské zákony:
Tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

r. 1846.

Slovenské národné divadlo (SND) vstúpilo v septembri tohto roku do svojej jubilejnej 90. sezóny, v ktorej jeho tri umelecké súbory – opera, činohra a balet – ponúkajú v dvoch budovách na štyroch javiskách približne sedemdesiat titulov.

SND a jeho jubilejná 90. sezóna

V repertoári našej prvej divadelnej scény sú komédie aj tragédie, tituly zo svetovej i domácej klasiky vrátane pôvodnej tvorby. Pestrú ponuku dopĺňajú koncerty, predstavenia hosťujúcich zahraničných i slovenských divadelných súborov, ako aj sprievodné podujatia. Zároveň sa Národné divadlo predstaví na javiskách domácich aj zahraničných divadiel. V aktuálnej sezóne uvádza SND 14 premiér (opera tri, činohra deväť, balet dve), deväť koncertov a celý rad sprievodných podujatí. Spolu s 90. výročím Národného divadla oslavujú svoje polstoročie Umelecko-dekoračné dielne SND.

SND A JEHO ZAČIATKY

Slovenské národné divadlo – ako najstaršie a najväčšie profesionálne divadlo na Slovensku – začalo písať svoje dejiny v roku 1920. Trojsúborové divadlo sídlilo v Mestskom divadle v Bratislave. Jeho činnosť sa začala 1. marca 1920 premiérou Smetanovej opery *Hubička*, čím zároveň začal svoje pôsobenie aj operný súbor Národného divadla.

Druhého marca 1920 začala svoju činnosť činohra. Jej prvou premiérou bola inscenácia *Mariša* bratov Mrštíkovcov, ktorú vytvorili členovia Východočeského divadla. Po slovensky uviedol súbor až jednoaktovky Jozefa Gregora Tajovského *Hriech a V službe* v máji v tom istom roku. V roku 1921 nastúpili do Činohry SND prví slovenskí herci – Andrej Bagar, Ján Borodáč, Oľga Országhová-Borodáčová, Jozef Kello, Gašpar Arbét, neskôr Hana Meličková – a po príchode prvého slovenského profesionálneho režiséra Jána Borodáča (1924) sa ďalej zvyšoval počet slovenských premiér.

Ako tretí vznikol baletný súbor, ktorý 19. mája 1920 uviedol balet *Coppélia* od Léa Delibes.

OPERA

Opera SND uvádza v jubilejnej sezóne štyri premiéry. V jej úvode si koncertným predvedením hudobno-javiskového diela *Hry o Márii* pripomenula 50. výročie úmrtia českého skladateľa Bohuslava Martinu.

Na začiatku decembra uviedol súbor jednu z najznámejších oper Wolfganga Amadea Mozarta (1756 – 1791) *Čarovná flauta* – mystický príbeh pre všetky vekové kategórie, ktorý iste nenechá nikoho bez silného emocionálneho zážitku. Hudobne dielo našťudoval svetoznámy

rakúsky dirigent Friedrich Haider. Inscenácia s mladými opernými sólistami SND je pre mladého činoherného režiséra Svetozára Sprušanského operným debutom, pod výtvarnú stránku inscenácie sa podpísala Alexandra Grusková.

V speváckom obsadení figurujú poprední sólisti Opery SND a jej hostia: Jozef Benci, Peter Mikuláš, Pavol Bršlík, Tomáš Juhás, Oto Klein, Helena Becse Szabó, Eva Hornyáková, Lenka Máčiková, Andrea Čajová, Martina Masaryková, Ľubica Vargicová, Daniel Čapkovič, Pavol Remenár, Katarína Štúrová, Terézia Kružliaková, Gabriela Hübnerová a ďalší.

„Opera je pre mňa fascinujúci svet. So svojimi danosťami a zákonitostami. Kládne pred mňa isté mantinely, ale svojou hudobnou zložkou mi ponúka veľké možnosti. Robí ma slobodnejším. Dáva mi možnosť rozletu – alebo, ak chcete, aj úletu... Dotyky s absolútnom, ktoré človeka prekračuje a zároveň ním aj prestupuje. Predo mnou ako režisérom sa otvára priam neobmedzený priestor pre využitie vlastnej fantázie...“ povedal režisér Svetozár Sprušanský.

Na konci marca 2010 uvedie opera francúzsky operný titul Charlesa Gounoda (1818 – 1893) *Faust*. V Bratislave sa po prvýkrát predstaví vynikajúci litovský režisér Gintaras Varnas, ktorý patrí k popredným európskym režisérom. Hudobne operu našťuduje šéfdirigent Opery SND Rastislav Štúr.

V závere sezóny našťuduje režisér Pavol Smolík spolu s mladým dirigentom z varšavskej opery Lukaszom Borowiczom vynikajúcu taliansku belkantovú operu Vincenza Belliniho *Puritáni*. Príbeh sa odohráva počas anglickej občianskej vojny. Viac než o skutočné historické okolnosti v ňom ide o subjektívnu drámu, o osudy individuálnych, jedinečných hrdinov, no predovšetkým o veľké, v hraničných situáciách vrcholiace citové poryvy. V repertoári Opery SND ostáva v novej budove deväť titulov a jedenásť titulov v historickej budove SND.

ČINOHRA

Premiérové tituly, ktoré Činohra SND uvádza v rámci aktuálnej sezóny, sa symbolicky delia do dvoch línií – NOVÉ RETRO a PRVÝKRÁT V NÁRODNOM. Činohra SND sa tak obracia do histórie, ktorú ponúka „v novom kostýme“, a zároveň prináša nové dramatické diela. Obe línie sú

určené tak verným divákom, ktorí roky i desaťročia dôverne poznajú tvorbu činohry Národného divadla, ako aj novým či mladým návštevníkom, ktorí majú chuť objaviť divadelný svet s jeho zážitkami. V línií s názvom NOVÉ RETRO sú tituly, ktoré súvisia s históriou činohry Národného divadla. Napríklad inscenáciou hry Pavla Országha *Hviezdoslava Herodes a Herodias* sa v roku 1955 otvárala budova Divadla P. O. Hviezdoslava. Dnes ju Činohra SND uviedla v réžii Romana Poláka, ktorý do

inscenácie obsadil najmladšiu generáciu hereckého súboru. „Hviezdoslava dráma (*Herodes a Herodias*) je ako zjavenie. Nemá kontext v slovenskej literatúre. V období, keď sa hrajú hry Palárika, Chalupku, píše Hviezdoslav biblický dramatický príbeh. Príbeh ako metaforu sveta,“ povedal režisér.

Mariša bratov Mrštíkovcov bola v roku 1920 historicky prvou premiérou Činohry SND. V súčasnosti ju pre činohru Národného divadla našťudoval popredný český režisér Jan Antonín Pitínský. *Vejár* Carla Goldoniho a *Zlatí chlapci* amerického dramatika Neila Simona patria k divácky najúspešnejším v histórii našej prvej divadelnej scény a Činohra SND v tejto sezóne nadväzuje na ich domácu inscenačnú tradíciu. Opätovné uvedenie Gogolových *Hráčov* vstúpi do významného dramatického kontextu uvádzania ruskej klasiky.

V línií PRVÝKRÁT V NÁRODNOM sú tituly, ktoré Činohra SND uvedie po prvý raz. V svetovej premiére sa už úspešne predstavil prvý titul sezóny s názvom *HOLLYROTH, anebo Robert Roth spívá Jana Hollého mrzkoti a pomerkováňa*, rovnako v svetovej premiére súbor uvedie aj svojbytnú divadelnú verziu výnimočného románu súčasného slovenského spisovateľa Pavla Rankova *Stalo sa prvého septembra*, satirickú hru Mariusa von Mayenburga *Ksicht* predstaví činohra v slovenskej premiére. Sezóna sa na veľkej scéne uzavrie legendárnym Goetheho *Faustom*, ktorého Činohra SND uvedie po prvýkrát vo svojej histórii v slovenskom jazyku.

Činohra SND uvádza v novej sezóne deväť premiér deviatich režisérov – Rastislava Balleka, Romana Poláka, Jana Antonína Pitínskeho, Sone Ferancovej, Petra Mikulíka, Kamila Žišku, Ľubomíra Vajdičku, Martina Čičváka a Emila Horvátha.

BALET

Balet Slovenského národného divadla vstúpil do novej, jubilejnej sezóny s heslom „NEBOJTE SA BALETU“ a v rámci nej uvádza dve premiéry.

Prvou bolo hudobno-tanečné divadlo s názvom *Everest*, pôvodné dielo trojice tvorcov: legendy slovenskej populárnej hudby Pavla Hammela, činoherného režiséra Patrika Lančariča a choreografa a riaditeľa Baletu SND Mária Radačovského. „Nechceli sme, aby to bol príbeh s pesničkami. *Everest* je hudobná báseň pre balet. Je to príbeh viery, našej snahy dobiť vrchol niečoho – lásky, mieru, nášho bytia, *Everest* je o hľadanie harmónie v živote, o stieraní konfliktov medzi majestátnou prírodou, človekom a expandujúcou civilizáciou,“ povedal o diele Pavol Hammel.

V hlavných postavách účinkujú sólisti: Katarína Košíková, Barbora Kubátová, Natália Némethová, Peter Dedinský, Oliver Jahelka a Filip Kvačák. Jeden z najpoprednejších choreografov severoamerického kontinentu James Kudelka vytvoril už vyše 50 choreografií pre významné baletné telesá. Kudelkove choreografie v sebe spájajú rešpekt voči klasickej baletnej technike spolu s uvoľnenosťou súčasného pohybu, čím vzniká originálny a vizuálne bohatý tanečný štýl. V *Štyroch ročných obdobiach* sa mu podarilo vyjadriť komplexnosť Vivaldiho hudby a metaforu časti roku ako obdobia ľudského života. Pätnásť heterosexuálnych duet na hudbu Beethovena ukazuje jeho fascináciu témami ako láska a strata, sex a smrť. Duetá sú na jednej strane lyrické a poetické, na druhej strane však v nich možno nájsť aj úderný a totálne fyzický tanec. Do repertoáru Baletu SND sa diela dostávajú pod názvom *Made in: Canada*.

V repertoári Baletu SND ostáva sedem titulov v novej budove a štyri inscenácie v historickej budove.

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ

Výnimočnou a významnou udalosťou v rámci sezóny je Deň otvorených dverí, ktorý sa konal v novej budove SND už po druhý raz a vytvoril tak novú tradíciu. Návštevníkom toto podujatie umožňuje spoznať divadlo a jeho umelcov inak, zblízka.

Deň otvorených dverí, ktorý tohto roku navštívilo viac ako 5 000 návštevníkov, sa uskutočnil 22. novembra 2009 pri príležitosti 14. ročníka slávnostného udeľovania Ceny Nadácie Tatra banky za umenie.

Viac sa o aktuálnej ponuke SND dozviete na internetovej stránke. www.snd.sk

1. Záber z baletu *Everest*
2. Táňa Pauhofová v inscenácii *Mariša*
3. Ľubica Vargicová *Čarovná flauta*
4. – 5. Deň otvorených dverí
6. *Herodes a Herodias*

Črepy prinášajú chlieb

Celých osemnásť rokov strávila naša krajanka **Ana DUBAIČOVÁ** z Vojvodiny v nemocnici, kým sa definitívne rozhodla. Nie, neprinútila ju k tomu vyčerávajúca práca sestričky na „áre“ ani tie najťažšie prípady, ktoré jej deň čo deň zverovali. K nečakanému odchodu ju prinútila – vojna.

„Môj manžel bol a ešte stále je profesionálnym vojakom,“ vysvetľuje. „V tom čase sa podieľal na raketovej obrane Belehradu.“ Keď začiatkom deväťdesiatych rokov vypukla balkánska vojna, na oboch stranách pribúdali obeť, ale aj ranení. Privádzali ich aj do nemocnice, kde pracovala pani Ana. Najväčšími dokaličených zverovali práve jej – z jednej i z druhej strany frontu. Nehľadela na to, koho ošetruje – či Srba, moslima, alebo Chorváta, pre ňu to bol vždy človek, ktorému bolo treba pomáhať. I keď s manželom neraz viedli dlhé rozhovory o tom, kedy je ešte cudzí vojak nepriateľ a kedy už „iba“ pacient. Jedného večera sa však stalo čosi, čo i ju prinútilo k rozlišovaniu. „Kolegyňa, čo mala nočnú službu, šla s liekmi k ranenému chorvátskemu vojakovi,“ ponára sa pani Dubaičová do spomienok. „Naklonila sa k nemu, a vtom ju celou silou chytil za krk a začal ju škrtiť. Nadával jej pritom do srbských nepriateľských sviň.“ Bola len náhoda, že ju počula pani Dubaičová z opačnej strany chodby a pribehla jej na pomoc. V poslednej chvíli. Ráno, keď prišla domov a ešte raz si v myslí premietala včerajší zážitok, dospela k definitívnemu rozhodnutiu: do nemocnice sa už viac nevráti. „Bola vojna, nič nebolo isté, no predsa som si povedala, že uživiť sa dokážem aj inak, a oveľa bezpečnejšie,“ pokračuje. „Ved' už roky som si privyrábala keramikou...“

JEDINÁ NA DOLNEJ ZEMI

Už v škole rada modelovala „z blata“. Pritom sa jej darilo aj úspešne maľovať – ako žiačka sa zúčastnila pár detských výstav. V dospelosti ju k hline vrátila náhoda: cestou z dovolenky prechádzali cez Sarajevo a zastavili sa u kamarátky, ktorá maľovala na sklo. Ana si vtedy zamienila, že sa tiež pokúsi o čosi také. „Sklo to síce nebolo,“ smeje sa, „no keramika nemá k nemu až tak ďaleko.“ Dnes je už vychýrenou umelkyňou – rešpektujú a uznávajú ju aj „akademickí“ kolegovia, pozývajú ju na klubové stretnutia, ponúkajú jej účasť na spoločných výstavách... Ako keramikárka Slovenka je však dosiaľ jediná na Dolnej zemi.

Najčastejším motívom jej prác bol spočiatku kvet. Kritici i obyčajní ľudia ju za to chválili – považovali to za

čosi „svoje, vojvodinské“. Nečudo, že keď sa od neho odchýlila, pocítili to ako zradu. „Ja som však tušila, že treba ísť ďalej,“ hovorí akoby na svoju obranu. Zároveň však pochopila, že musí rozlišovať medzi „umením“ – tvorbou, ktorá jej prýští zo srdca – a komerciou, teda tým, čo ju dokáže uživiť. Nuž, popri obrázkoch – plastikách kombinovaných s maľbou sa musí vracáť aj k lampám, kvetom, košíkom, miskám či šáločkám. Aj do tých však vkladá cit a lásku – aj tie sú jedinečnými dielkami. Čo si však zákazníci cenia predovšetkým, je fakt, že ide o ručnú výrobu.

A zdravotníctvo? „Veľa ráz ma kolegyne volali naspäť, telefonovali mi lekári...“ Nie, do nemocnice sa vraj už nevráti. Injekciu sem-tam ešte komusí pichne, ale len ak ju o to požiadajú ktosi z rodiny.

HĽADÁ KOLEGYŇU

Pred časom sa Ana Dubaičová presťahovala do nového ateliéru v Zemune na periférii Belehradu. Deti už vyrástli – tridsaťjedenročný syn je optikom a o dva roky mladšia dcéra meteorologičkou. A tak jej ostáva viac času nielen na obľúbenú prácu, ktorá ju živí, ale aj na kreslenie a maľovanie, vyšívanie tapisérií či tvorbu vitrokoláží.

„Hlbšie do mladosti sa už v koničkoch vracáť nebudem,“ žartuje, mysliac tým zrejme tanec a účinkovanie v slovenskom folklórnom súbore.

Keď sme sa stretli, sotva si dokázala ukradnúť chvíľku počas výstavy vo vojvodinskom Báčskom Petrovci. Mimochodom, tu už vystavovala najmenej desiatkrát. Ale aj v Novom Sade, Sarajeve, Aradáci, Belehrade a ďalších mestách.

„Rada by som sa konečne predstavila aj na Slovensku,“ dodáva. A ešte radšej by vraj nadviazala kontakt s nejakou kolegyňou u nás. Nemá niektorá záujem?

Pripravil Ján Greš

Najčastejším motívom jej prác bol spočiatku kvet.

Popri obrázkoch – plastikách kombinovaných s maľbou sa musí vracáť aj k lampám, kvetom, košíkom, miskám či šáločkám. Aj do tých však vkladá cit a lásku – aj tie sú jedinečnými dielkami.

ZIMA na Slovensku

Čerstvo napadnutý sneh, cencúľmi ozdobené strechy domov alebo bláznivý adrenalín na snehu v podobe lyžovačky, psích záprahov, ale aj relaxu v aquaparku pod zimnou oblohou.

Aj toto sú podoby zimnej dovolenky, ktorá je na Slovensku charakteristická veľkou rozmanitosťou. Nájdete tu moderne vybavené rušné strediská so širokými zjazdovkami, s množstvom zimných atrakcií, ale taktiež menšie tiché strediská s rodinnou atmosférou a osobným prístupom. Veľkou výhodou na Slovensku sú malé vzdialenosti. Môžete tak aj počas jedného dňa striedať lyžovanie s rôznymi zaujímavými aktivitami.

Lyžiarske strediská vo Vysokých a Nízkych Tatrách sú charakteristické vyššou nadmorskou výškou (nad 1 500 m n. m.) a trate v nich siahajú až nad pásmo lesa. Môžete si tu plne vychutnať pravú vysokohorskú lyžovačku medzi strmými zasneženými končiarimi. Iné strediská majú zjazdovky situované na horských lúčach a uprostred ihličnatých lesov, takže zaručujú výborné lyžiarske podmienky už aj pri nižšej vrstve snehovej pokrývky. V prípade potreby strediská zasnežujú svoje svahy snežnými delami. Sezóna sa začína v polovici decembra a končí v apríli, vo vyššie položených strediskách si nezriedka môžete vychutnať snečnú jarnú lyžovačku ešte aj v prvých májových dňoch.

Strediská ponúkajú kvalitne upravené trate pre začiatočníkov a menej zdatných lyžiarov, prudké zjazdovky pre tých najnáročnejších lyžiarov a snowboardistov, a samozrejmosťou sú detské lyžiarske škôlky či lyžiarske školy. Na svoje si prídu aj rodiny s deťmi a vyznávači sánkovania alebo stavania snehuliakov. Pre skúsených športovcov sú k dispozícii náročnejšie trate, určené aj pre súťažné lyžiarske podujatia.

Početné servisné strediská a lyžiarske požičovne sú každodenne pripravené postarať sa o váš výstroj. Kvalita stredisk

sa každoročne zlepšuje aj budovaním nových prepravných zariadení s vyššou kapacitou od lyžiarskych vlekov, sedačkových lanoviek až po veľkokapacitné kabínkové lanové dráhy.

Okrem zjazdového lyžovania môžete ochutnať adrenalínovú freeride zónu, skifox, snowscoot, snowbike, kitewing, paragliding. V snowboardparku je pripravených množstvo railov, skokov a prekážok na jibbing. V niektorých strediskách ponúkajú aj dynamické spojenie lyžovačky a rýchleho klusu koňa – skijöring či večerné lyžovanie. Mimoriadnemu záujmu sa tešia každoročne organizované majstrovstvá psích záprahov na Donovaloch. Tradičnú jazdu na bežkárskych tratiach môžete spestriť aj výletom na lyžiach po bezpečne vyznačených horských chodníkoch. Po náročnom športovom výkone každému dobre padne relax vo wellnesscentre.

Mimoriadne prírodné podmienky v niektorých slovenských zimných strediskách umožňujú kombinovať lyžovanie s kúpaním v termálnej vode. Z lyžiarskej kombinézy sa vyzlečte do plaviek a relaxujte priamo pod holým nebom. Túto možnosť pre návštevníkov v dosahu lyžiarskych stredísk ponúkajú Aquacity Poprad, Aquapark Tatralandia, termálne kúpalisko Bešeňová, novučičký Aquarela v Dolnom Kubíne či Meander Skipark Oravice, ktorý ju ponúka priamo v stredisku. Tradičným doplnkom zimnej dovolenky sú sauny, rôzne masáže či iné formy odychu a doplnenia fyzických síl.

Neostáva už nič iné, len vyskúšať, čo nám zima na Slovensku ponúka. Príďte a presvedčte sa.

www.slovakia.travel

Jozef Jurášek

V týchto dňoch sa dožíva významného životného jubilea 85 rokov skromný, statočný a svedomitý človek Jozef Jurášek, pôvodom z Bukoviny, obce Poiana Micului v dnešnom Rumunsku. Jeho životným krédom bolo a je: Najväčším šťastím je žiť, pracovať a byť užitočným nielen pre seba. V čínorodej práci prežiť život tak, aby sa nemusel hanbiť za svoje činy.

Narodil sa 23. novembra 1924 v Poiana Micului. Jeho predkovia tam prišli z Oravy a Kysúc v rokoch 1803 – 1830. V tvrdých podmienkach klčováním bukových pralesov získavali pôdu žiteľku. Stavali si príbytky a postupne sa usádzali. V roku 1842 vznikla obec Poiana Micului, ktorú spolu s rodinami Nemcov – Švábov, prisťahovalcov z českých Sudet, obývali „pol na pol“ asi po 40 rodín. Hornú časť dediny obývali Nemci, dolnú Slováci. Pôvodne sa volala Buchenheim, až po vybudovaní dreveného kostola a školy v rokoch 1848 – 1849 ju premenovali na Poiana Micului. Obecnú školu vychodil v rodisku: 1. – 3. triedu v poľskom jazyku, 4. – 6. triedu v rumunskom jazyku a 7. triedu v slovenskom jazyku. V poslednom ročníku ho učil Rudolf Kovalík – prvý slovenský učiteľ z ČSR, ktorý pochádzal z Ústia nad Oravou. Tento učiteľ svojou školskou i mimoškolskou prácou veľmi výrazne pôsobil na upevňovanie národného povedomia nielen u žiakov, ale aj rodičov v boji s narastajúcou polonizáciou pôvodných slovenských obyvateľov. Založil Spolok T. G. Masaryka, nacvičoval slovenské kultúrne programy a divadelné predstavenia. Od roku 1938 žije Jozef Jurášek na Slovensku. Ako 14-ročný sem prišiel spolu s 25 slovenskými deťmi cez letné prázdniny prostredníctvom Československého Červeného kríža. Pobyt pripravil učiteľ Rudolf Kovalík, ktorý sa ho už nezúčastnil, pretože zomrel ako 36-ročný za záhadných a nevysvetliteľných okolností. Po ukončení prázdninového pobytu vo vlasti svojich predkov sa deti spolu s učiteľmi vrátili domov.

Šesť z nich ostalo na Slovensku, medzi nimi aj náš jubilant. V Bratislave sa vyučil za kožušníka. V odbore pracoval 16 rokov. Vzdelanie si doplnil večerným štúdiom na YMKE a v majstrovskej škole popri zamestnaní. Postupne sa vypracoval na majstra, technológa a vedúceho výroby v podniku Obnova v Bratislave. V roku 1980 sa stal prvým námestníkom podnikového riaditeľa módnych závodov VKUS. V práci bol uznávaným odborníkom a za výsledky primerane odmenený a vyznamenaný. Momentálne býva v Záhorskej Bystrici pri Bratislave, kde si pod horou postavil rodinný dom, aby bol bližšie k svojej láske, k prírode, pretože les a drevo mu pripomínajú rodnú Bukovinu. Má syna, ktorý úspešne pracuje v diplomatických službách.

V mladosti sa pretekársky venoval plávaniu a vodnému pólu. Neskôr si obľúbil poľovníctvo, čo tiež súvisí s prírodou. Hoci je už viac rokov na dôchodku, od roku 1985 bol úspešný podnikateľ a chovateľ východofrízskych oviec (odchoval ich vyše 60).

Svoju publikačnú činnosť začal v roku 1946 v denníku Čas a pokračoval v časopisoch *Poľovnícky obzor*, *Príroda a spoločnosť* a v iných odborných periodikách.

Postupne, po získaní poznatkov štúdiom tlače a materiálov z archívov, ale aj osobnými skúsenosťami, ktoré získal aj od svojich rodičov, príbuzných a známych, napísal 25 hodnotiacich životopisných článkov o ľuďoch, ktorí priamo či nepriamo súvisia s Bukovinou, teda s Poiana Micului. Články

boli postupne, najmä od 90. rokov uverejnené v časopisoch *Slovenské zahraničie*, *Slováci v zahraničí*, *Družstevné noviny*, *Naše snahy* (Rumunsko), napríklad: Generál Jurasek – brazílsky generál so slovenskými koreňmi, Spomíname na prof. Vendelína Úradníka, Rudolf Kovalík – slovenský martýr, Ján Malec – posol Božieho slova v Bukovine, Zabudnuté slovenské duše z Bukoviny, Družstevný život Slovákov v Bukovine, Už takmer sto rokov žijú Slováci v Bosne a Hercegovine. V roku 2000 bol vyhlásený za najaktívnejšieho dopisovateľa časopisu *Slovenské zahraničie*.

Po roku 2000 vydal vlastným nákladom dve knihy: *Kompendium fragmentov histórie obce Poiana Micului*. Je to faktografický prehľad od najstarších čias až do roku 1947. Tvrdí, že v rokoch 1946 – 1947 z obce Poiana Micului sa do Československa presídlilo 68 rodín, do Poľska 92 a v Rumunsku ostalo 42, aj jeho staršia sestra s rodinou. Nemeckí občania odišli z obce už skôr (940 do Nemecka). Druhá časť je obrazy – najvýznamnejšie javy a udalosti v obci, spojené s vysvetľujúcim komentárom. Ďalšiu knihu vydal pri príležitosti 100. výročia narodenia Rudolfa Kovalíka o jeho živote a diele.

V roku 2005 vydalo vydavateľstvo Ivan Krasko v rumunskom Nadlaku jeho súbornú syntakticko-historickú prácu pod názvom *Retrospektíva Slovákov v Poiana Micului 1842 – 1947*. Je to jediná kniha svojho druhu. Opísal a zhodnotil všetky významné udalosti obce, život a prácu jej slovenských obyvateľov „Sloviokov“ od vzniku obce až po presídlenie do vlasti svojich predkov. Hovorili goralským nárečím: „slovioka gvara“. Svoje vedomosti, poznanie a znalosti o rodnom kraji spracoval na vysokej úrovni, ako človek bez odborného vzdelania, ale s ohromným úsilím a zaujatím ako pamiatku pre najbližších príbuzných, všetkých spolurodákov, ktorí sú roztratení po Slovensku (hlavná časť prišla do Hornej Štubne a do Tornale), v severných Čechách, Poľsku, Rumunsku, USA, Kanade, Brazílii, Austrálii, ale aj pre ostatných, ktorí sa o problematiku Slovákov v zahraničí z rôznych dôvodov zaujímajú. S citlivou znalosťou opísal tragické udalosti rodnej obce, ktorá bola dvakrát vypálená. Prvýkrát, počas prvej svetovej vojny v roku 1917, ju podpálili vojaci. V rokoch 1918 – 1925

sa obyvateľom podarilo vybudovať novú krásnu obec, ktorá bola ich pýchou. V roku 1944, v období druhej svetovej vojny, bola vypálená opätovne – zhořela do tla a bola zrovnaná so zemou. Tento hrozný čin spáchali nemecké vojská spolu s rumunskými fašistami. Zhořelo 177 domov, kostol, 2 školy, 2 kultúrne domy. Časť obyvateľov ušla a ukryla sa v horách a ostatných, najmä ženy a deti odviekli do rumunského vnútrozemia. Len pomaly sa vracal život do obce a postupne sa spájal s prípravou na presídlenie obyvateľstva do Poľska a Československa v rokoch 1946 – 1947. Je zaujímavé, že už 15. decembra 1940 Slováci z Južnej Bukoviny (najviac z Poiana Micului) píše prezidentovi Slovenskej republiky a žiadajú o umožnenie presťahovať sa do pôvodnej vlasti. Žiadosť podpísalo 169 hláv rodín z 3 obcí. Presídlilo sa chcelo 242 rodín, t. j. 1 105 osôb. Toto svedčí o sile národného

povedomia a túžob za pôvodnou domovinou, ale bolo to aj vyjadrením odporu proti zvyšujúcej sa polonizácii slovenského obyvateľstva. Žiadosti sa nevyhovelo! V tomto čase zohral veľkú úlohu Gejza Minárik (pôvodom zo Slovenska), učiteľ na slovenskej škole v Poiana Micului. Pod jeho vedením sa robili všetky prípravné práce na presídlenie. Vypracoval

demografiu obyvateľov obce Poiana Micului a okolia. Po roku 1947, po ukončení presídľovania, došlo k zániku slovenskej komunity v Poiana Micului a aj v Bukovine vôbec.

Jozef Jurášek sa do rodného kraja rád vracal, bol tam v roku 1958 (20. výročie odchodu na Slovensko), v r. 1988 (50. výročie), v r. 2001, keď si ako 77-ročný nielen pripomenul 60. výročie smrti otca Gregora, významného predstaviteľa Slovákov a váženého občana obce, ale aj vystúpil na vrchol ešte v detstve obľúbenej hory Bobeica, aby sa aj pohľadom rozlúčil so svojou domovinou, ktorú nosí stále v srdci. Naposledy navštívil Bukovinu v roku 2005, keď oslávil s rodinou staršej sestry svoje 81. narodeniny. Bol to iste jeho posledný pozdrav panoráme bukovinských hôr, kde prežil veľa zaujímavých a krásnych detských chvíľ.

Som presvedčený, že výsledky publikované v jeho prácach budú v budúcnosti slúžiť ako jedinečný písomný prameň pre ďalšie spracovávanie problematiky Slovákov žijúcich v zahraničí.

Od roku 1985 sa venoval chovu východofrízskych oviec

Jozef Jurášek s autorom článku (vľavo) a Pavlom Rozkošom

Osemdesiatročná jablôň v Poiana Micului, ktorú sadil Jozef Jurášek spolu s otcom

Prípravil Pavel Rojko

ZO ŽIVOTA SLOVÁKOV VO SVETE

- **ČESKO**
- 5. 10. – príprava akcií Mesiaca Českej a slovenskej vzájomnosti, Teplice
- 5. 10. – výstava grafických diel, Karviná
- 22. – 28. 10. – Slovensko, krajina, ktorej rozumiete, 6. ročník Česko-slovenských dní, Plzeň
- 28. 10. – Deň československej štátnosti, Hradec Králové

- 31. 10. – Obec Slovákov v Prahe vo fotografii, Praha
- 12. 11. – vernisáž výstavy Štefan Osuský, veľký slovenský diplomat, spolutorca Česko-Slovenska a Spoločnosti národov, Praha

■ **DÁNSKO**

- 14. 11. – kultúrne popoludnie: premietanie slovenského filmu Kristove roky, výstava Cestou zamatovej revolúcie: Slovensko po roku 1989, Kodaň

■ **FRANCÚZSKO**

- 11. – 29. 11. – výstava: Igor Faško, maľby a plastiky, Paríž
- 5. 12. – mikulášska zábava, Paríž
- 2. – 5. 12. – vianočné trhy spojené s predajom slovenských výrobkov a s ukázkami tvorby cukrových bábik Viery Farskej, Paríž

■ **CHORVÁTSKO**

- 10. 10. – Deň cirkvi, Ilok
- 23. 10. – Deň mesta Ilok, Ilok
- 24. 10. – Na brehu pri Dunaji, festival slovenských ľudových piesní, Ilok
- 7. 11. – Keď sa ruža rozvíjala, 11. festival hudby a piesní, Markovec
- 22. 11. – driapanie peria, Zokov Háj
- 12. 12. – Vianočný koncert, Osijek

■ **KANADA**

- 25. 10. – rokovanie členov prvého okresného zboru KSL a delegátov piatich zborov v Hamiltone, Welland – stretnutie pri príležitosti 69. výročia založenia Kanadskej Slovenskej ligy vo Wellande
- 7. 11. – slávnostný banket pri príležitosti 25. výročia založenia Klubu dolnozemskej Slovákov, Toronto
- 7. 11. – obočková zábava, Wimndros
- 21. 11. – Festival rebelov, Toronto

■ **LIBANON**

- 25. 10. – sadenie cédrov, akcia zameraná na záchranu a zveľadovanie cédrových lesov, oblasť Bsharre
- 14. 11. – odmeňovanie zaslúžilých absolventov symbolickými medailami za ich prácu, angažovanosť a vynikajúcu propagáciu slovenského a českého školstva, Takrim
- 21. – 22. 11. – výstava: Slovenky a Češky predstavujú svoju zručnosť (vianočné koláče, výšivky, háčkované bytové doplnky, kraslice, obrazy maľované na skle, aranžovanie kvetín); v rámci výstavy súťaž: Čo vieš o Slovensku, čo vieš o Česku, Saida
- 5. 12. – seminár: Dni cestovného a turistického ruchu medzi Libanom, Slovenskom a Českom
- 12. 12. – vianočný večierok spojený s hodnotením celoročnej práce a kultúrnym programom (Kuštárovci zo Slovenska)

■ **MAĎARSKO**

- 1. 10. – prezentácia knihy Ondreja Krupu: Kalendárne obyčaje II. – Vianoce – Nový rok – Tri krále, Békešská Čaba
- 3. 10. – Z pokolenia na pokolenie, oslavy 60. výročia založenia čabianskej slovenskej školy, Békešská Čaba
- 17. 10. – Národnostný deň, Veľká Tarča

- 22. – 25. 10. – Čabiansky klobásový festival, Békešská Čaba
- 26. 10. – prezentácia knihy Zoltána B. Valkána: Vianoce tetky Karovej, Kestúc
- 14. 11. – Vo víre tanca, slovenský folklórny festival, Sarvaš
- 19. 11. – súťaž v prednese slovenskej poézie a prózy, Budapešť – galaprogram na počesť 60. výročia folklórneho súboru Komlóš, prezentácia knihy Slovenské národopisné zbierky v Maďarsku

■ **POĽSKO**

- 12. 10. – otvorenie kurzu slovenského jazyka pre začiatočníkov a stredne pokročilých, Krakov

- 31. 10. – 1. 11. – Stabat mater, festival náboženských piesní, Jablonka

■ **RUMUNSKO**

- 13. 11. – slávnostné odhalenie pamätnej tabule Martinovi Čulenovi na Národnej škole, Satu Mare

■ **SRBSKO**

- 1. 10. – 35. výročie Galérie Babka, Kovačica
- 5. 10. zomrel po krátkej a ťažkej chorobe vo veku 78 rokov spisovateľ Andrej Čipkár, známy osvetový pracovník, autor článkov a zostavovateľ antológií a výberov z diel iných autorov
- 2. – 3. 10. – slávnosti pri príležitosti 90. výročia založenia Gymnázia J. Kollára v Petrovci, Petrovec
- 11. 10. – posviacka chrámu Božieho, Hajdušica
- 16. 10. – 65. výročie vydávania týždenníka Hlas ľudu; laureáti Ceny Hlasu ľudu: Samuel Čeman, Miroslav Dobroňovský, Anna Francistyová, Juraj Pucovský, Jano Zvara-Moco, Stanislava Sládečková, Anna Lazarevičová, Vladimír Hudec
- 18. 10. – Zlatý kľúč, 29. festival slovenskej hudobnej tvorby, Selenča

- 23. – 24. 10. – Slovenské vojvodinské novinárstvo vo víre mediálnych diania v Srbsku, sympóziu, Nový Sad

- 27. 9., 1. – 4. 10., 9. – 11. 10., 16. – 18. 10., 23. – 25. 10., 30. – 31. 10., 8. 11. – Kovačický október = majstrovstvá Kovačice v triafaní do hlinených terčov; festival mladých spevákov slovenských ľudových pesničiek; výstava ženských ručných prác; hádzanársky zápas; ľudová veselica; odhalenie búst Jánovi Čaplovičovi a Jankovi Bulíkovi; literárny večierok
- 24. 10. – Padina spieva, festival slovenskej ľudovej piesne, Padina

- 25. 10. – slávnostná posviacka chrámu Božieho, Kulpín
- 25. 10. – detský festival slovenských ľudových piesní Rozpívané klenoty, Kovačica

- 25. 10. zomrel po dlhej zákernej chorobe vo veku 76 rokov Samuel Čáni, technický redaktor Hlasu ľudu
- 29. 10. – Festival Zuzky Kardelisovej, Kysáč

- 31. 10. – Rozhlasová súťaž mladých recitátorov, Nový Sad
- 6. 11. – Festival nových slovenských lyrických piesní Kulpín 2009, Kulpín

- 8. 11. – Spievajte si, spievaj, festival slovenských ľudových piesní, Petrovec
- 9. 11. – Mám rád Pazovu, výstava fotografií, Stará Pazova

■ **ŠVÉDSKO**

- 20. 11. – Katarínska zábava (vystupuje skupina Šafárik zo Srbska), Štokholm
- 30. 11. – beseda s poslancom NR SR D. Jarjabkom, premietať slovenského filmu Iné svety, Štokholm

■ **TALIANSKO**

- 29. 11. – predvianočné stretnutie spojené s tradičným sviatkom sv. Mikuláša, Miláno
- 30. 11. – vianočný večierok spojený s koncertom 8-ročnej hudobníčky, show iluzionistu, kapustnicou a občerstvením, Turín

■ **UKRAJINA**

- 28. 10. – Jozef Horvát, predseda Spoločnosti Slovákov Ľ. Štúra v Zakarpatsku, zomrel na náhlu srdcovú príhodu vo veku 61 rokov

STRETLI SA SLOVÁCI Z CELÉHO SVETA

V dňoch 31. októbra a 1. novembra sa v Bratislave konalo III. valné zhromaždenie Svetového združenia Slovákov v zahraničí. Ide o najdôležitejšie podujatie tejto organizácie, ktoré sa koná raz za tri roky. SZSZ je strešnou organizáciou viac než stovky najvýznamnejších slovenských spolkov a inštitúcií z 23 krajín sveta.

Na tomto významnom podujatí prijali účastníci toto uznesenie:

I. Valné zhromaždenie schvaľuje:

- 1) a) Správu o činnosti a plnení úloh Generálnej rady a Výkonného výboru SZSZ od valného zhromaždenia v roku 2006
  - b) Správu o hospodárení
  - c) Správu Revíznej a zmierovacej komisie SZSZ
  - 2) Valné zhromaždenie schvaľuje výšku ročného členského príspevku na kalendárny rok: členská organizácia najmenej 35 eur, individuálny člen najmenej 12 eur
  - 3) Valné zhromaždenie zvolilo pre nadchádzajúce volebné obdobie (2009 – 2012):
    - a) predsedu SZSZ p. Vladimíra Skalského (ČR)
    - b) Generálnu radu v zložení: USA – p. Ján Holý, p. Milan Čuba
Kanada – p. Margaret Dvorsky + 1 (oznámia do konca roku 2009)
Česká republika – p. Peter Lipták, p. Vlastimil Fabišik
Srbsko – p. Svetlana Zolňanová, p. Juraj Červenák
Maďarsko – p. Anna Ištvanová, p. Ján Fuzik
Škandinávia – oznámia do 15. 11.
západná Európa – p. Milan Vetrák, p. Štefan Bujalka, p. Jozef Melicherčík, p. Maroš Karabinoš
východná Európa – p. Jozef Hajniš
južná Európa – treba kontaktovať, doplniť
Rumunsko – p. Pavel Hlásznik, p. Ivan Miroslav Ambruš
Poľsko – p. Ľudomír Molitoris
Ázia – 1 člen: 0 (zástupcovia neboli na zhromaždení prítomní)
Austrália a Nový Zéland – 1 člen: 0 (zástupcovia neboli na zhromaždení prítomní)
- Valné zhromaždenie rozhodlo ponechať tieto miesta v Generálnej rade neobsadené.
- c) Revíziu a zmierovaciu komisiu v zložení: p. Branislav Slivka – Srbsko
p. Štefan Medzihradský – Česká republika
p. Kornelia Johansson – Švédsko
p. Katarína Melegová Melichová – Srbsko
p. Juraj Bálint – Rumunsko

II. Valné zhromaždenie berie na vedomie:

- 1) Voľbu Výkonného výboru SZSZ v tomto zložení:
  - a) 1. podpredsa p. Pavel Hlásznik – Rumunsko

- b) 2. podpredsa p. Ján Holý – USA
- c) generálny tajomník Ján Fuzik – Maďarsko
- d) tajomníčka pre strednú, východnú a juhovýchodnú Európu p. Svetlana Zolňanová – Srbsko
- e) tajomník pre západnú Európu p. Dušan Daučík – Švédsko
- f) p. Peter Lipták – Česká republika – zodpovedný za prípravu novelizácie stanov SZSZ
- g) hospodárka, prizvaná k práci vo výkonnom výbore v zmysle hlavy X, bodu 8 stanov p. Anna Ištvanová – Maďarsko
- 2) Voľbu predsedu Revíznej a zmierovacej komisie: Branislav Slivka – Srbsko
Voľbu podpredsedu Revíznej a zmierovacej komisie: Katarína Melegová Melichová – Srbsko
Voľbu hovorca RaZK: Štefan Medzihradský – Česká republika
- 3) Valné zhromaždenie berie na vedomie Správy o činnosti pracovných skupín k jednotlivým oblastiam:
  - kultúra a tradičná kultúra
  - mediálna oblasť
  - legislatíva
  - školstvo, mládež a vzdelávanie

III) Valné zhromaždenie ukladá:

- Generálnej rade:
- 1) v zmysle návrhu legislatívnej komisie vypracovať návrh nových stanov SZSZ a tento predložiť na schválenie k IV. valnému zhromaždeniu SZSZ. K tomu na najbližšom rokovaní GR stanovíť časový a organizačný postup;
  - 2) na prvom zasadaní GR novelizovať organizačný a rokovací poriadok a dať ho do súladu s platnými stanovami SZSZ. Do poriadku zapracovať volebný poriadok, najmä spôsob voľby predsedu SZSZ.

- IV) a) Valné zhromaždenie SZSZ oceňuje podporu vlády Slovenskej republiky a spoluprácu s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí.
- b) VZ SZSZ mimoriadne oceňuje prijatie Koncepce štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015.
- c) VZ SZSZ očakáva od štátnych orgánov Slovenskej republiky, že sa v najbližšej budúcnosti budú zaoberať problematikou zjednodušenia možnosti Slovákov žijúcich v zahraničí pri ich účasti na voľbách do Národnej rady SR.
- d) VZ SZSZ odporúča vedeniu Národnej rady SR zaoberať sa problematikou rozšírenia účasti Slovákov žijúcich v zahraničí na práci patričných orgánov.
- e) VZ SZSZ sa obracia na vládu SR so žiadosťou o riešenie celého komplexu otázok týkajúcich sa vysielania verejnoprávných médií do zahraničia, zvlášť pre Slovákov žijúcich v zahraničí.
- f) VZ SZSZ vyjadruje očakávanie, že vláda SR bude aj naďalej venovať potrebnú a dostatočnú pozornosť komplexnému (finančnému a personálnemu) zabezpečeniu činnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.
- g) VZ SZSZ vyjadruje očakávanie, že grantový systém pomoci kultúrnym, mediálnym a vzdelávacím aktivitám Slovákov v zahraničí (občianskych združení) bude zachovaný a jeho finančné pokrytie (v súlade s možnosťami SR) bude pravidelne valorizované.
- h) VZ SZSZ oceňuje spoluprácu s organizáciou Európania vo svete a hlási sa k Štokholmským odporúčaniam tejto organizácie vrátane vytvorenia agentúry pre Európanov vo svete.
Bratislava 1. 11. 2009

Svetové združenie Slovákov v zahraničí bude aj v nasledujúcich troch rokoch viesť Vladimír Skalský. Na predsedníckom poste ho potvrdila vyše stovka delegátov III. valného zhromaždenia SZSZ.

Z výstavy slovenského výtvarníka Igora Faška v Paríži

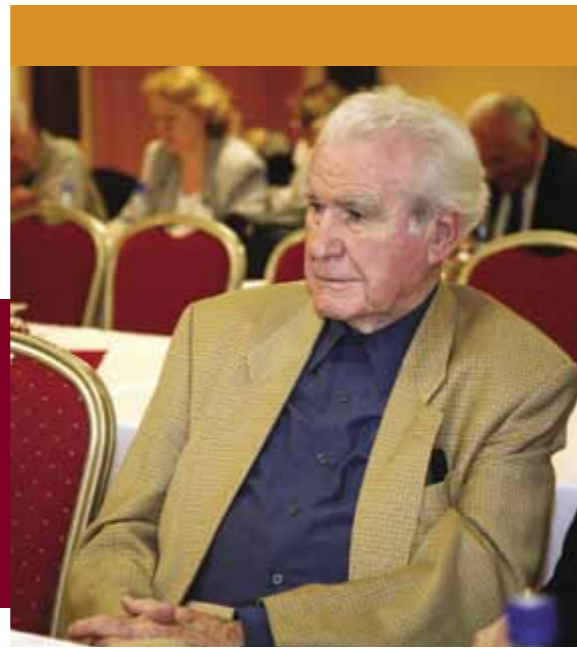
Vianočný večierok Slovákov v Taliansku spestril iluzionista

1. Pohľad na predsednícky stôl
2. Vladimír Skalský a Ivan Miroslav Ambruš
3. Opätovne zvolený predseda Vladimír Skalský poskytuje rozhovor STV

K životnému jubileu Imricha Kružliaka

V decembri tohto roku si pripomíname 95 rokov požehnaného života erudovaného publicistu, významného exilového činiteľa, novinára, spisovateľa a vzácneho človeka Dr. Imricha Kružliaka.

Všetci, ktorí ho poznáme osobne, vieme, že patrí k osobnostiam, ktoré si nepotrpia ani pri príležitosti jubilea na ovácie, hlasité bravo či veľkolepé oslavy. Týmto písaným slovom sa mu preto prostredníctvom nášho časopisu prihovráme ako obdivovatelia a verní čitatelia jeho múdrych kníh, štúdií a článkov, s vďakou za jeho záujem a nezištnú pomoc, ochotu prispieť svojimi skúsenosťami aj k naplňaniu poslania nášho úradu a snahu byť tým bezprostredným spojovacím článkom medzi Slovákami žijúcimi na Slovensku i vo svete. Bez ovácií, ale s nesmiernou úctou vzdávame hold jeho záslužnej práci, ktorú pre nás Slovákov na Slovensku i v zahraničí vykonal.

Imrich Kružliak patrí ku generácii, ktorá bola očitým svedkom významných medzníkov slovenského života. Zažil dve svetové vojny, demokratické i totalitné vlády. Vždy s čistým štitom bránil spravodlivú vec nielen ako pasívny pozorovateľ, ale aj ako činorodý pracovník na národa roli dedičnej. Rodák z Detvy, ktorá podľa jeho slov „upriamila jeho myslenie a ktorá sa svojou fujarou, piesňami a krojom zapísala do života národa“. V znamení kresťanskej tradície prenášal jej odkaz aj do súdobého života. Vždy hľadal pravdu a spravodlivosť, objektívne zhodnotenie dejov a udalostí. Či už ako študent, novinár, politik, pracovník Slovenskej ligy, šéf slovenskej tlače, po druhej svetovej vojne vo vedení volebnej kampane za Demokratickú stranu, za účasť v ktorej bol roku 1947 prenasledovaný a väznený. Vždy zodpovedne plnil a plní úlohy roduverného Slováka, ktorý doma na Slovensku, potom vyše 40 rokov v zahraničí a napokon už 20 rokov po dlhoročných neblahých časoch, ale aj zápasoch za slovenskú slobodu vo svojej vlasti nám ako človek, osobnosť, vychádzajúc z autopsie a životných skúseností, pripomína:

„Keď vystupujeme z čakárne dejín na nástupišťe sveta, rozhlídnime sa, aby sme šli správnym smerom do nového času, v ktorom nás život bude stále vyzývať k najdôležitejšej úlohe – Zostaň človekom! ... A drž sa pravdy, lebo nakoniec len pravda, prísna, tvrdá a nepodplatná pravda ťa vyslobodí a zachráni.“ (V čakárni dejín, 1999).

Imrich Kružliak odišiel do emigrácie v roku 1949. V Rakúsku, Nemecku i v USA patril k aktívnym predstaviteľom slovenského exilu či už ako redaktor Rádia Slobodná Európa, dlhoročný šéfredaktor brilantného exilového časopisu *Horizont*, spolupracovník časopisu pre kultúru *Most, Rozhlady, Slovák v Amerike* a ďalších, predseda Spolku slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí, pôsobil vo vedení

Svetového kongresu Slovákov a v ďalších exilových organizáciách. Pohotové pero novinára, publicistu, osnoveľa manifestov a výziev za slobodu ujarmených národov počas pobytu v exile zarezonovalo všade, kde išlo ľuďom o spravodlivú vec. Básnickým slovom často pod pseudonymom Marián Žiar vyjadril svoje vnútorné pocity slovenského emigranta, ktoré uverejňoval v exilových časopisoch, a zozbieral a preložil básne s témou exilu aj ďalších svojich súputníkov emigrantským životom (*Modlitby v putách; Podaj nám ruku, Európa*). Historické a publicistické práce vydané knižne alebo uverejňované v novinách a časopisoch koncipoval s presvedčením, že aj keď sme malý národ, máme bohatú históriu, o ktorej treba podávať pravdivý obraz a snažiť sa o to, aby sa chyby z minulosti neopakovali, ale aby nám boli ponaučením do budúcnosti. V jeho dielach vydaných knižne po páde železnej opony na Slovensku (*V čakárni dejín. Obrazy slovenských osudov; Úteky z tiesne. V tóni dvoch totalít; Cyrilometodský kult u Slovákov*), ako aj v jeho publicistických článkoch, rozhovoroch v tlači či v ďalších médiách nám nie mentorsky, ale presvedčivo, na základe písomných dokumentov a skúseností zo života pripomína, že osud Slovenska je už v našich rukách a že „musíme ísť svetom. Ale aj brániť dejinami osvedčené hodnoty ako základy nášho života“.

Imrich Kružliak prešiel mnohými úskaliami na ceste za pravdou a snahou byť užitočným pre svoj národ. Pre hľadanie toho ľudského rozmeru a historickej pravdy bez „poklonkovaní“ tej či onej skupine často roztrieštenej slovenskej komunity vo svete a nechut vidieť len čierny alebo biely obraz našich národných dejín sa mu dostalo neraz protichodných hodnotení. To však neovplyvnilo jeho presvedčenie naplniť skutkom myšlienku vyslovenú v emigrácii v roku 1971 slovami:

„Pre národ treba pracovať tak, akoby sme sa mali vrátiť domov zajtra, a pre seba tak, akoby sme mali žiť večne.“

„Autentický, priamy, láskavý a zemitý ako hruda jeho Detvy, zároveň vlastenec a Slováč; hej, Detvanec – ale aj Európan“, taký je náš drahý Imrich Kružliak, ako ho výstižne charakterizoval autor doslovu knihy *Úteky z tiesne*.

Na počesť jeho významného životného jubilea už ostáva len dodať: Vážení a milý pán Kružliak, nech sú požehnané všetky vaše ďalšie kroky na slovenskej zemi a tvorivé činy, ktorými nás obohacujete ako znalec slovenských dejín i reálií slovenského života doma i vo svete. Je a bude pre nás sviatkom každý ďalší deň, ktorý prežijeme vo vašej blízkosti.

Pripravila Lubica Bartalská

Ján Samuel BRADÁČ

(26. 11. 1889 Myjava – 1977 Chicago, Il., USA), evanjelický kňaz, organizátor spolkového života. V r. 1907 prišiel do USA. Pôsobil ako kňaz vo Whitingu. Bol dlhoročným činiteľom a predsedom Slovenskej evanjelickej jednoty.

120. výročie narodenia

Michal BOSÁK

(10. 12. 1869 Okoličné – 18. 2. 1937 Scranton, Pa, USA), bankár, obchodník, vydavateľ, spolkový pracovník. Bol spoluzakladateľom americkej banky Citizen Bank a riaditeľom First National Bank v Olyphante. V r. 1912 založil vo Wilkes Barre Slavonic Deposit Bank, v r. 1915 vlastnú banku Bosak State Bank a bol spolujajiteľom ďalších prosperujúcich bánk v Olyphante, Hazletone, Pittsburghu a New Yorku. V r. 1920 založil v Bratislave Americko-slovenskú banku. V r. 1931 v dôsledku hospodárskej krízy zbankrotoval. Podporoval mnohé slovenské kultúrne aktivity a spolky.

140. výročie narodenia

Leo DANIHEL

(14. 11. 1924 Záhorská Ves – 15. 3. 2003 Woodland Hills, Kalifornia, USA), podnikateľ, spolkový činiteľ. V roku 1944 sa dostal ako civilný zamestnanec americkej Pattonovej armády z Čiech do USA. Obchodnú kariéru začal v Kalifornii a stal sa významnou osobnosťou v hoteliérstve. V roku 1990 sa stal prezidentom Svetového kongresu Slovákov a podporoval mnohé aktivity amerických Slovákov. Po roku 1989 začal aktívne pomáhať Slovensku, veľké finančné sumy venoval na charitatívne účely, na vydavateľskú činnosť, obnovu kultúrnych a sakrálnych pamiatok, na činnosť Matice slovenskej. Podieľal sa aj na pomoci Slovákom v Chorvátsku počas poslednej vojny. Po jeho smrti veľkú časť finančných prostriedkov venovala jeho manželka na detské kardiologické centrum v Bratislave. Knižne vydal svoje životopisné spomienky *Hľadanie rodného hniezda* (2001).

85. výročie narodenia

Agao DUNAJSKÁ, vlastným menom Anna Gromová

(7. 11. 1924 Sabinov – 19. 1. 1999 Saint-Gély du Fesc, Francúzsko), poetka. Po absolvovaní dvojročnej obchodnej školy v Bratislave pracovala ako úradníčka. Na jar 1945 odišla do emigrácie, v rokoch 1945 – 1948 žila v Rakúsku, od r. 1948 vo Francúzsku. V básnickej tvorbe sa inšpirovala predovšetkým zložitými osudmi slov. emigrantov. Po časopisecky publikovaných veršoch (*Most, Hlasy z Rima, Horizont, Kanadský Slováč, Pohľady* a i.) vydala básnické zbierky *Tŕnistou cestou* (1989) a *Na prelome rokov* (1994). Matica slovenská udelila poetke v r. 1996 pamätnú medailu za básnickú tvorbu v exile.

85. výročie narodenia

Michal GERDELÁN

(16. 11. 1914 Sečovská Polianka – 1988 New York, USA), publicista, spisovateľ. Pôvodným povoláním učiteľ. Na Slovensku sa aktivizoval v oblasti politickej publicistiky a v HSLS. V r. 1948 odchádza do emigrácie (Nemecko, Taliansko), kde bol činný v Slovenskej národnej rade v zahraničí a redigoval v Kanade vychádzajúci časopis gréckokatolíkov *Mária*. Od r. 1956 žil v USA. V emigrantských časopisoch, zborníkoch a almanachoch uverejňoval poviedky, novely a eseje. Je autorom historického románu *Kráľ otrokov* (1962).

95. výročie narodenia

Michal HARPÁN

(27. 10. 1944 Kysáč, Srbsko), literárny vedec, literárny kritik, redaktor srbských literárnych časopisov *Index* a *Polja* a sloven-

Pripomínáme si

ského literárneho časopisu *Nový život*, profesor na Katedre slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade. Dielo (výber): *Priestory imaginácie* (1974), *Kritické komentáre* (1978), *Poézia a poetika Michala Babinku* (1980), *Teória literatúry* (1986, 1994, 2004, 2009), *Premeny rozprávania* (1990), *O Paľovi Bohušovi* (1999), *Zápas o identitu* (2000), *Texty a kontexty. Slovenská literatúra a literatúra dolnozemskej Slovákov* (2004), *Literárne paradigmy* (2004), *S literárnou vedou a kritikou* (2005).

65. výročie narodenia

Milan Michal HARMINC

(7. 10. 1869 Kulpin, Srbsko – 5. 7. 1964 Bratislava), architekt, staviteľ. Ako stavebný podnikateľ navrhoval a staval najmä nájomné a rodinné domy (pred 1. svetovou vojnou ich postavil v Budapešti okolo 45). Na Slovensku, najmä v Turci a Liptove, navrhoval obytné, továrenské a administratívne budovy, banky a kostoly. Závažné dielo: budova Slovenského národného múzea v Martine, pri ktorej použil klasicistické prvky. Ďalšie významné stavby: monumentálna budova, ktorú pre srbskú pravoslávnu cirkev postavil v Budapešti, Tatra banka v Martine, v Bratislave: budova riaditeľstva Obchodnej a priemyselnej komory, budova Tatra banky, hotel Carlton-Savoy (prestavba). V 20. rokoch sa jeho projekty zjednodušovali a postupne sa priklonil k modernej architektúre: Evanjelický a. v. kostol v Bratislave, sanatórium Palace v Novom Smokovci, Dom Slovenskej ligy v Bratislave. M. M. Harminc zrealizoval takmer 300 projektov, ktoré dokumentujú premeny architektúry konca 19. a 1. pol. 20. storočia.

140. výročie narodenia

Pavol HRTUS-JURINA

(1. 10. 1919 Turzovka – 31. 12. 1994 Melbourne, Austrália), spisovateľ a prekladateľ. Na Slovensku bol vedúcim knižnice Spolku sv. Vojtecha. Od r. 1948 v emigrácii v Nemecku, od r. 1949 v Austrálii. Aktívny v krajských spolkoch, spoluzakladateľ Združenia austrálskych Slovákov a časopisu *Slovenský štít*. Debutoval na Slovensku zbierkou noviel *Preťaté putá* (1943). Autor románu *Kameň na kameni* (1944), v emigrácii vydal čtyri zo života austrálskych Slovákov *Z reči do reči* (1964), zbierky noviel *Dávno a potom, My vrchári* (1969), *Jazva* (1979), fejtóny *Šlapaje* (1982) a ďalšie. Prekladal z angličtiny a taliančiny.

90. výročie narodenia

Ondrej KRUPA

(1. 10. 1934 Csanádalberti, Maďarsko), etnograf, gymnaziálny profesor, vedecký pracovník. Po štúdiách na Pedagogickej fakulte v Segedíne sa usadil v Békešskej Čabe. Tu sa venoval zberateľskej, osvetovej, výskumnej a publikačnej práci. Svoj vedecký záujem sústredil na výskum ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku. Pričinil sa o založenie župného periodika *Békesi Élet* a *Národopisu Slovákov* v Maďarsku. Pôsobil ako župný tajomník TIT (Tudományos Ismeretterjesztő Társulat), hlavný vedecký spolupracovník Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Je čestným členom Slovenskej národopisnej spoločnosti SAV. Dielo (výber): *Výročné sviatky Slovákov v Békešskej*

Imrich Kružliak s Vilomú Prívarovou (1.) a s Lubicou Bartalskou (2.)

Čabe a okolí (1971); Na čabianskej Turni (1979); Povery, zaklínania, bosorky (1983); Rozprávky ňaničky Žofky (1984); Poverový svet Slovákov v juhovýchodnom Maďarsku (1988); Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku (1994).

75. výročie narodenia

Karol Miloslav LEHOTSKÝ

(16. 11. 1879 Lalič, Srbsko – 4. 3. 1929 Brno, Česko), maliar, autor nábožensko-mystických brožúrok. Prvý akademický maliar vojvodinských Slovákov a jeden z najvýznamnejších predstaviteľov slovenských maliarov z konca 19. a začiatku 20. storočia. Študoval v Prahe a vo Viedni. Maľoval prevažne krajinky a portréty. Aj keď sa jednoznačne nepriklonil k žiadnemu umeleckému smeru, v jeho diele cítiť vplyvy akademického realizmu, impresionizmu a v menšej miere i secesie a symbolizmu. Vo svojich kompozíciách na filozofické témy sa ideovo orientoval na národné alebo internacionálne chápanie kresťanstva. Pod vplyvom D. Makovického a A. Škarvana prevzal aj výrazné vplyvy tolstojizmu. Mnohé obrazy signoval značkou srdca a kríža.

130. výročie narodenia

Ján MALEC

(12. 10. 1889 Kuklov – 12. 9. 1975 Trnava), kňaz. Pôsobil ako kaplán v Tesároch nad Žitavou, neskôr v Šaštíne. Bol aj vojenským kurátom. Aktívne ovládal okrem slovenčiny nemčinu, maďarčinu, rumunčinu, poľštinu a ruštinu. V r. 1918 bol uvoľnený pre pastoračnú službu v Bukovine (dnešné Rumunsko), ale v neslovenskom prostredí. Vo voľných chvíľach navštevoval našich krajanov roztrúsených v mnohých bukovinských obciach. V r. 1941 bol vymenovaný za pápežského komorníka a v nasledujúci rok za konzultanta diecézy. V r. 1944 sa vrátil na Slovensko, kde ho ustanovili za správcu farnosti vo Veľkých Levároch. V r. 1958 bol vymenovaný za správcu farnosti v Trnave a o osem rokov neskôr sa stal generálnym vikárom.

120. výročie narodenia

Andrej MRÁZ

(28. 11. 1904 Báčsky Petrovec, Srbsko – 29. 5. 1964 Bratislava), literárny historik, kritik, akademik SAV, dramaturg Činohry SND v Bratislave, pracovník MS v Martine, univerzitný profesor, šéfredaktor Slovenských pohľadov a Knižnice Slovenských pohľadov, redaktor Literárnohistorického zborníka a časopisu Život, autor stredoškolských čítaniek. Bol zakladateľskou osobnosťou slovenskej dramaturgie, divadelnej histórie a teórie. Od 20. rokov sústavne sledoval vývin slovenskej dramatickej tvorby a štúdium zavŕšil dizertáciou Vývin slovenskej dramatickej literatúry (1929). Od polovice 20. rokov pravidelne uverejňoval literárne kritiky, články a state o literatúre, predovšetkým o próze, neskôr i o dráme a divadle a zamýšľal sa nad problémami slovenskej kultúry. Okrem literárnej kritiky značnú časť svojej činnosti venoval aj literárnohistorickej práci. Vydal viacero významných monografických štúdií: Jozef Škultéty (1933), Ján Kalinčiak (1936), Literárne dielo Terézie Vansovej (1937), Realistický prozaik Ján Čajak (1944) a mnohé iné. Pre slovenskú Vlastivedu pripravil syntetické dielo Dejiny slovenskej literatúry (1948).

105. výročie narodenia

Pavel MUČAJI

(11. 10. 1929 Petrovec, Srbsko), básnik, prekladateľ, redaktor časopisov pre deti Naši pionieri a Hlas ľudu, stredoškolský profesor, riaditeľ slovenského gymnázia v Petrovci, teraz na dôchodku. Svojou básnickou tvorbou sa významne zapísal

do literatúry dolnozemskej Slovákov. Jeho verše charakterizuje predovšetkým sentimentalizmus a výrazný príklon k lokálnemu koloritu. Dielo – básnické zbierky: Bojujúce srdce (1952), Slnecné prístrešie (1966), Moja Itaka (1975), Trvanie básnika (1985), Vzdušnou čiarou, výber (1989), Belasé sonety (1990), Visuté záhrady (2001), Večer trojkráľový (2004); poézia pre deti (výber): Zrníčka, zvieratká, vtáci a deti (1956), Na vrbovej písťalke (1970), Mušky z gumipušky (1974), Povrázok (1991), Chlapček bez hračiek (2008); próza pre deti: Máme bystrého chlapca (1971); eseje o detskej literatúre: Podľa duše dieťaťa (2005). Prekladal zo srbčiny do slovenčiny. Je laureátom viacerých ocenení, napr.: Neven (1977), Októbrová cena Báčskopetrovskej obce (1983), Zlatý odznak Srbskej republiky (1984), Medaila sv. Gorazda (2001).

80. výročie narodenia

Helena NOSKOVÁ

(4. 11. 1949 Praha), etnografka a vedecká pracovníčka. Vyštudovala Filozofickú fakultu Univerzity Karlovej, odbor história – etnografia. Vo svojej vedeckej práci sa zamerala na duchovnú kultúru Slovákov v Českej republike a osídľovanie českého pohraničia po druhej svetovej vojne. Nemalú pozornosť venovala aj problematike života Čechov na Slovensku. Od roku 1991 pracuje v Ústave pre súčasné dejiny AV ČR, kde je od r. 2009 vedúcou oddelenia židovských, národnostných a menšinových štúdií. Dielo: Návrat volynských Čechov; nádeje a skutočnosť rokov 1945 – 1954 (1999), Zborník štúdií k národnostnej politike Československa 1945 – 1954 (edit.), O pôvode Slovákov v Čechách (2001), Reemigrácia Čechov a Slovákov v Juhoslávie, Rumunsku a Bulharsku v rokoch 1945 – 1954 (2000, spolu s J. Váčovou), K problémom menšín v Československu v rokoch 1945 – 1989 (2005), Česká republika pre cudzincov (2003, spolu s M. Polišenskou). Publikovala 50 vedeckých článkov a štúdií. Popri svojej vedeckej činnosti sa aktívne venuje aj práci v prospech Slovákov žijúcich v ČR, je členkou výkonnej rady Klubu slovenskej kultúry v ČR, členkou za AV ČR v Komisii radcu hl. mesta Prahy pre národnostné menšiny, členkou česko-ruskej komisie historikov, predsedníčkou Dokumentačného a múzejného strediska slovenskej menšiny v ČR a i. Je koordinátorkou a riešiteľkou mnohých výskumných projektov, venuje sa aj pedagogickej činnosti.

60. výročie narodenia

Jozef PANKUCH

(16. 12. 1869 Prešov – 28. 2. 1952 Cleveland, Ohio, USA), vydavateľ, redaktor. V r. 1898 v Clevelande založil vlastnú tlačiareň. Aktívne pracoval v SEJ, SLVA, bol signatárom Pittsburskej dohody. Dielo: Dejiny clevelandských a lakewoodskej Slovákov (1930).

140. výročie narodenia

Jozef PAUČO

(18. 11. 1914 Píla – 18. 11. 1975 Middletown, USA), žurnalista a publicista. Gymnázium navštevoval v Nitre a Rimavskej Sobote. Podieľal sa na formulovaní línie HSLS, bol redaktorom časopisov Nástup a Slovenská pravda. Emigroval r. 1945. V Nemecku redigoval časopis Slobodné Slovensko. Po emigrácii do Spojených štátov (1950) sa stal pomocným redaktorom časopisu Jednota v Middletowne, v rokoch 1958 – 1975 bol redaktorom Slováka v Amerike a od r. 1964 aj jeho vydavateľom. Knižne vydal Tisov odkaz (1953), Slováci a komunizmus (1957), Unconquerables – aj v slovenčine Neporazený (1958), 75 rokov Prvej katolíckej slovenskej jednoty (1965), Slovenskí priekopníci v Amerike (1972) a i.

95. výročie úmrtia

Andrej PÍR, OSB

(28. 12. 1909 Blanburg, Pensylvánia, USA – 15. 3. 2003 Cleveland, Ohio, USA), benediktínsky mních, katolícky kňaz, novinár, publicista, spisovateľ. Pochádza z 2. generácie amerických Slovákov. V r. 1937 bol vysvätený za kňaza, v štúdiách pokračoval na amerických univerzitách. Jeden z najplodnejších publicistov a prekladateľov, spoluzakladateľ Slovenského ústavu v Clevelande, redaktor časopisu Ave Mária, Slovenských novín, prispievateľ do mnohých americko-slovenských novín, časopisov, zborníkov, kronikár americko-slovenského života, viedol stále rubriky v časopise Jednota a Slovák v Amerike, prekladal z angličtiny. Knižne vydal memoáre Nad nami hory, pod nami bane (1972), vydané aj v angličtine.

100. výročie narodenia

Klement POLÁČEK

(7. 10. 1929 Černík), saleziánsky kňaz, pedagóg, psychológ. Po skončení stredoškolských štúdií sa zapísal na bratislavskú univerzitu, ale v r. 1951 emigroval do Rakúska, tu pracoval najprv v saleziánskom ústave v Linzi a neskôr v Astene. V r. 1953 pokračoval v teologických štúdiách v Taliansku. Svoje vedecké práce a odborné štúdie uverejňoval v nemeckých i talianskych časopisoch. Prispieval aj do slovenských časopisov v emigrácii a pripravoval aj prednášky pre Vatikánsky rozhlas o výchovných problémoch. Dlhodobou sa venoval kurzom pre voľbu povolania. Knižne vyšla jeho obsiahlejšia duchovná práca Vzrast v láske (1965).

80. výročie narodenia

Lucia POPPOVÁ

(12. 11. 1939 Záhorská Ves – 16. 11. 1993 Mnichov, Nemecko), svetoznáma operná speváčka, sopranistka. Pôvodne začala študovať medicínu, ale po druhom semestri odišla na Vysockú školu múzických umení v Bratislave. Od r. 1963 pôsobila v Rakúsku, kde si získala slávu interpretáciou Kráľovnej noci v opere Čarovná flauta. Vynikala najmä ako interpretka postáv v dielach W. A. Mozarta a R. Straussa. Bola členkou štátnej opery vo Viedni a niekoľko rokov aj členkou operného súboru v Kolíne nad Rýnom. Pravidelne hosťovala na mnohých významných scénach ako napríklad La Scala v Miláne, Covent Garden v Londýne či operná scéna v Zürichu. Nezabudnuteľným zážitkom bol jej triumfálny debut v Metropolitnej opere v New Yorku v r. 1967. Po r. 1989 sa jej zásluhou podarilo nadviazať umeleckú spoluprácu medzi Bratislavou a Viedňou. V r. 1989 získala čestné členstvo Viedenskej štátnej opery.

70. výročie narodenia

Ján ROHÁČEK

(31. 12. 1869 Stará Turá – 1939 Kysáček, Srbsko), náboženský spisovateľ. Od r. 1901 misijný pracovník Biblickej spoločnosti v Starej Turej, od r. 1911 v Kysáci. Šíril náboženskú ideológiu, protialkoholickú propagandu, venoval sa najmä práci medzi rómskym obyvateľstvom. V rokoch 1902 – 1913 prispieval do náboženského časopisu Svetlo, v rokoch 1916 – 1918 Betanie, opísal svoju cestu do Egypta a Palestíny, preložil do rómskeho jazyka niekoľko duchovných piesní.

140. výročie narodenia

Ľudovít Žigmund SEBERINI

(4. 11. 1859 Békešská Čaba, Maďarsko – 1941 tamže), spisovateľ, publicista, prekladateľ, evanjelický kňaz a senior. Evanjelické teologické štúdiá absolvoval v Bratislave, Berlíne a vo Viedni. Pôsobil ako kaplán v Aradáci, neskôr vo svojom rodisku a od r. 1918 ako aradsko-békešský senior. Bol vedúcou osobnosťou slovenských evanjelikov v Békešskej Čabe,

kde v r. 1896 založil Evanjelické cirkevné kníhkupectvo, začal vydávať Čabiansky kalendár a časopis Evanjelický hlásnik. Písal síce po maďarsky, ale hrdo sa hlásil k svojmu slovenskému pôvodu. V brožúrkach a v článkoch odsudzoval z náboženského hľadiska akýkoľvek nacionalizmus, osobitne šovinizmus maďarských vládnucich tried. Venoval sa náboženskej i politickej spisbe. Dielo (výber): Tanulmányok Békéscsaba történetéből (1941), Dolnozemskej slovenskí spisovatelia. Životy a diela (1935, spolu s M. Franciscim). Prekladal z dánčiny, švédčiny a nórčiny.

150. výročie narodenia

Mira John SLOVAK

(28. 10. 1929 Cifer), dopravný pilot. Študoval na škole vojenských pilotov. Čoskoro sa stal najmladším kapitánom Česko-slovenských aerolínií. V r. 1953 emigroval do Nemecka. V r. 1955 sa dostal do USA, kde pracoval ako kapitán lietadiel Continental Airlines, okrem toho sa venoval akrobatickému letaniu. Na dôchodku obchodoval s talianskymi a československými lietadlami L-29 Delfín a L-39 Albatros.

80. výročie narodenia

Mikuláš ŠPRINC

(30. 11. 1914 Krompachy – 31. 5. 1986 Borromeo, Ohio, USA), katolícky kňaz, básnik, prekladateľ, redaktor. V r. 1946 emigroval do USA. Učil na Vyššej benediktínskej škole, bol spoluzakladateľom Slovenského ústavu v Clevelande a Spolku slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí (tajomník v r. 1954 – 1986), redaktorom časopisu Most (1954 – 1986), zostavovateľom zborníkov. Je autorom desiatok zbierok poézie, prekladov a publicistických prác a okolo 500 článkov. Dielo (výber) – poézia: Putovné piesne (1950), Na Floride sám (1953), Tvárou proti slnku (1955), Z poludnia a polnoci (1960), Mladosť orla (1962), Oči moje pútnice (1965), Nezhasínajte hviezdy (1980); publicistika a memoáre: K slobodným pobrežiam (1947), Svätý Andrej Svorad (1952), Cesty a osudy (1957).

95. výročie narodenia

Daniel ZAJAC

(31. 12. 1804 Mezöberény, Maďarsko – 1870), evanjelický farár, publicista, náboženský spisovateľ, regionálny historik. Teológiu vyštudoval vo Viedni. Spočiatku pôsobil v Békešskej Čabe a od r. 1939 v Nadlaku, kde popri kňazských povinnostiach pôsobil aj ako učiteľ chlapcov vyšších ročníkov 2. centrálnej školy v Nadlaku. Spolu s Ľudovítom Haanom spracoval dejiny Nadlaku, bol spoluzakladateľom miestneho odboru MS, pričínal sa o výstavbu novej evanjelickej fary v Nadlaku.

205. výročie narodenia

Jozef ZVONÁR-TIEŇ (15. 12. 1919 Svätý Jur – 19. 8. 1989 Londýn, Anglicko), básnik, publicista, redaktor BBC, dlhoročný predseda Slovenského kruhu vo Veľkej Británii, vydavateľ niekoľkých periodík. Vyštudoval Právnickú fakultu Slovenskej univerzity v Bratislave. Pracoval ako redaktor vo viacerých časopisoch. V r. 1949 odchádza do exilu v Bavorsku, neskôr do Kanady a USA. Od r. 1966 pôsobil ako športový redaktor BBC v Londýne. Tu založil spolok Slovákov – Slovenský kruh vo Veľkej Británii. Dlhé roky bol členom a zastával rôzne funkcie v Svetovom kongrese Slovákov. Ešte počas pôsobenia na Slovensku mu vyšli príspevky tlačou: Veľký rok Slovenského Červeného kríža (1942), Za ideu Slovenského Červeného kríža (1943), Červený kríž na Slovensku v 2. svetovej vojne (1946), Osudy bieleho muža z Castiglione (1947) a básnická zbierka Zakliata vlasť (1972).

90. výročie narodenia

Pripravila Iveta Baloghová

Čarovná moc vianočného času

Martin

Jedenásty november bol deň, keď sa prestal pásť dobytok. Pastieri kráčali dedinou, práskali bičmi, zaklopali u každého gazdu a s obradnou vetvičkou mu zaželali šťastie na hospodárstve i v rodine.

„Na svätého Martina sa už kúri z komína,“ hovorievala ľudová pranostika. Ak prišiel Martin na bielom koni (teda snežilo), bolo dobre. Vrások na čele hospodárov však spôsoboval dážď. „Keď prší, škodí to ozimnám, a na rok spôsobuje drahotu,“ vravievali.

Katarína

„Katreňa hudcom husle berie,“ hovorievalo sa, lebo večer na svätú Katarínu sa konali posledné zábavy pred adventom. Súčasne to bol prvý *stridží deň* – vtedy vraj naozaj strigy a ježibaby začali vystrkovať rožky. Pomôcť pred nimi mohli len pastieri. Chodili po uliciach, práskali bičmi, trúbili trúbami – len veľký rámus ochránil dobytok pred zlými silami. „Ženy zásadne nesmeli chodiť po návštevách,“ zdôrazňuje

Obdobie od Martina do Troch kráľov bolo pre našich prastarých rodičov z hľadiska zvykov určite najbohatším časom v roku. Jednoducho, skončila sa robota na poli a im odrazu ostávalo viac času. A len čo nadišiel súmrak, prichádzal tajomný čas povier, čarov, túžob, zaužívaných rituálov...

riaditeľka Liptovského múzea v Ružomberku Iveta Zuskinová, ktorá sa roky zaoberá výskumom zvykoslovie v regióne Liptova, ba čo viac, snaží sa ho oživiť alebo rôznymi podujatiami v pribylinskom múzeu liptovskej dediny aspoň názorne pripomenúť dnešnej generácii.

Zato muži a mládenci boli pre cudzí dom doslova spasou. Mužská návšteva znamenala požehnanie pre domáчих a prosperitu na ich hospodárstve. Devy v rozpuku mohli začať s prieskumom svojej budúcnosti. Púšťali dolu potokom vetvičky, ktoré im určovali smer výdaja. Čo na tom, že to bolo vždy dolu vodou?

Ondrej

Patrón rybárov... a tiež ochranca slobodných dievčat. Práve tridsiaty november bol tým dňom, ktorý mohol rozhodnúť o osude dospelých devy. Najlepší recept na vydaj spočíval v zdánlivo nesúvisiacej činnosti – v traseení plota. Stačilo, aby vydajčtivá dievka dobehla k domu, kde býval nejaký

Ondrej, chytila sa plota, triasla ním, čo jej sily stačili, a odriekala pritom magické verše: „Plote, plote, trasiem ťa, svätý Ondrej, prosím ťa, dajže mi ty znati, kedy budem pri oltári státi.“ Svätý Ondrej zvyčajne neotával – dotyčnej dal znamenie v podobe psieho štekotu. Koľko ráz zabrechal pes, toľko rokov bude musieť dievča čakať. Najlepšie bolo, ak ostalo ticho. „Najznámejším zvykom vo viacerých oblastiach Slovenska bolo liatie roztaveného olova do vody. Vo Važci, napríklad, dievčatá siali ľanové semeno okolo kláta v drevárni.“ Dôvodom v oboch prípadoch bola zvedavosť, kto bude jej nastávajúcím. Práve tvar olova totiž našepkal, aké remeslo má vytúžený. „Tradičným zvykom na Liptove bolo aj varenie halušiek,“ dodáva riaditeľka múzea. „Čary však platili iba vtedy, ak ingrediencie boli kradnuté.“ Pritom múka musela pochádzať z deviatich (!) domov. Do halušiek sa vkladali lístočky s menami mládencov. Osudové bolo to meno, ktorého haluška vyplávala na povrch ako prvá.

Barbora

Deň patrónky baníkov sa stal ďalším stridžím dňom. Ženy nesmeli šiť, vyšívať, ba dokonca ani párať. Poškodili by tým vraj dobytku. Po dedinách niektorých regiónov chodili tzv. Barborky – dievčatá v bielych plachtách. Povymetali kúty v dome, aby sa v nich neusadili strigy. Svätá Barbora bola tiež dňom, ktorý rozhodoval o tom, či sa dievčina vydá, alebo ostane na ocot. Prostriedkom bola halúzka z ovocného stromu. Ak vo väze do Štedrého dňa rozkvitla, svadba v novom roku bola viac ako istá.

Mikuláš

Písať o mikulášskych zvykoch by bolo nosením dreva do lesa, aj keď sa nediali 6. decembra, ale v predvečer. Darčekové balíčky vo vyčistených topánkach ešte aj dnes rozžiaria nejedny detské očka, Mikuláš s čertom (prípadne aj s anjelom) takisto nie sú zriedkavosťou ani na panelákových sídliskách. Karty v minulosti trochu zamiešal importovaný Dedo Mráz, potom zase Santa Claus, no dôležitá je radosť obdarovaných či potešenie z obdarovania samotného.

Lucia

Verilo sa, že večer trinásteho decembra na krížnych cestách tancujú strigy. Ľudia na dedinách sa pred nimi, pochopiteľne, bránili – našli si na to mnoho spôsobov. Rámus, zvonenie, písanie, zatieranie okien vápnom (aj keď to robievali svojim nepriateľom)... Proti strigám bol veľmi účinný cesnak. Deťom sa robieval krížik na čelo, pomáhalo to vraj i kozám a kravám – prinajmenšom ich čarodejnice nepripravili o mlieko. S týmto dňom sú spojené aj „povedačky“ – „Lucia noci upíja, ale dňa nepridá,“ alebo „Od Lucie do Vianoc, každá noc má

svoju moc.“ Dávnovekí meteorológovia už pred stáročiami pozorovaním zistili, že každý deň od Lucie do Vianoc predstavuje jeden z mesiacov roka. Aké počasie bude v ten deň, tak bude v prislúchajúcom mesiaci – a vraj to fungovalo. Dvanásť dní do Vianoc malo aj prorockú funkciu i pre vydajčtivé dievča: napísalo na dvanásť lístkov po jednom mužskom mene, každý deň jeden roztrhla, a meno, čo ostalo, bude nosiť jej muž. Lucia bola tiež stridžím dňom, ktorý sa týkal aj mužov. Tí začali s hlobením zázračného stolčeka, ktorý musel byť zhotovený z viacerých druhov dreva. Nesmeli naň použiť ani jeden kliniec. Najdôležitejšie poslanie sa malo naplniť až počas polnočnej na Štedrý večer. Majster ho musel odniesť do kostola tajne, na prelome dňa sa naň posadiť a pozrieť sa na oltár. Ženy, ktoré tam v tej chvíli videl, boli skutočné strigy – o tom nebolo pochyb.

Tomáš

Tomuto svätému naši predkovia bezvýhradne verili, že mäso z tomášovskej zakáľacky vydrží najdlhšie. Nuž niet divu, že mäsiari nevedeli kam skôr a po celom Slovensku sa roznášala neodolateľná vôňa. Napokon, sviatky boli predo dvermi.

Štedrý deň

Volali ho aj hody, kračún alebo Vlíja... Listy Ježiškovi už boli napísané, darčeky nachystané, aj stromček sa už jagal... Prvé, čo 24. decembra ráno musel urobiť dobrý gazda, bolo zísť ku studni. Načrel vožu do vedra a doniesol ju do chalupy – bolo dôležité, aby do nej voda vstúpila skôr ako oheň, ktorý rozkúrila gazdiná. Celý deň sa postilo. Deťom mamičky sľubovali, že potom uvidia zlaté prasa. Do tohto dňa museli byť vrátené všetky dlhy, ba

aj požičané náradie a potrava. Zvieratám v maštali sa ušla špeciálna čečínová podstielka a na dverách ich chránilo neodmysliteľné imelo. Z hákov sa zvesilo všetko šatstvo – koho šaty by viseli, nemusel byť už o rok medzi živými.

Vyvrcholením Štedrého dňa bola štedrá večera, ktorá sa v jednotlivých oblastiach Slovenska líšila. Mnohé zvyky však boli pre celé územie rovnaké alebo aspoň veľmi podobné. Bol to výslovné sviatok rodiny, a dbalo sa na jej súdržnosť. Tá sa prejavovala aj tak, že otec pospájal nohy všetkých železnou reťazou, aby ostali celý rok spolu. Po modlitbe a prípitku už nikto nesmel od stola – inak by tu už o rok nebol. Vstať nesmela ani gazdiná, preto musela na stôl poklásť všetko predtým. Sviečku, oblátky s medom, chlieb, kapustnicu, jablčko, ktoré sa potom prekrojilo, rybu (v katolíckych rodinách bol ešte stále pôst) alebo klobásu, koláč atď...

Jedna stolička sa nechávala

„pre hosťa“, ktorý mohol i v tejto sviatočnej chvíli zavítať.

Ak to bol Cigán, znamenalo to obrovské šťastie. Keď niečo spadlo, nedvíhalo sa – ostalo to „pre dušičky“. Niekde sa ani nedojejedené jedlá neodkladali, jednoducho ich prikryli čistým obrusom, inde zostatky odniesol gazda do maštale statku.

„V Liptovských Revúckach omrvinky z koláčov odložili na pôjdu a na jar ich vložili do prvej zoranej brázdy,“ prekvapuje pani Zuskinová.

K magickým poverám patrila napríklad hrozba, že ku komu sa naklonila štedrovečerná sviečka, bude mať v najbližších mesiacoch „na mále“.

Naši predkovia dodržiavali ešte jeden krásny zvyk, ktorý, žiaľ, už takmer zanikol. Po večeri chodili „po spievaní“ – pod susedovými oknami alebo u príbuzných zanôtili Tichú noc či inú vianočnú pesničku, pogratulovali si, prípadne sa i počastovali...

Prvý sviatok vianočný

Kresťania ho poznajú skôr pod názvom Božie narodenie.

Bol to opäť sviatok rodiny. Všetci v chalupe sedeli doma – ísť na návštevu bolo čosi nepredstaviteľné. Nikde sa nevarilo, zásoby predsa stačili na celé sviatky. Dvere chalupy sa otvárali len pre malých vinšovníkov – domáca im dala po grajciari a počastovala ich sladkosťami.

Druhý sviatok vianočný

Pomenovanie si zachoval podľa svätého Štefana. Deň sa začínal brodením koňov cez potok – gazdovia verili, že ich ťahúni si tak zachovajú kondíciu a zdravie. V niektorých oblastiach si nohy v ľadovej vode máčali aj dievky. Ak na Štefana fúkal vietor, podľa vinárov to vraj veštilo plané víno. Večer sa opäť rozozvučala muzika a rozprúdili tancovačky.

Silvester

Bujaré zábavy a ohňostroje sú výplodom posledných rokov. Naši predkovia boli v tomto ohľade triezvejší. Verili však, že „ak bude na

starý rok jasno, v stodole ostane prázdno.“

Nový rok

Ako sa ľudia správali na Nový rok, takí mali byť aj ostatných 364 dní. Nevadili sa, neplakali, nekľali... Komu sa vtedy kýchlo, mal ostať celý rok zdravý. Výslovným šťastím bolo zarána stretnúť Žida (to prinášalo peniaze) alebo Cigána (šťastie). Nesmela sa jesť hydina – to by „uletel“ majetok, ani zajačina – z nej by sa „rozutekal“.

Traja králi

Týmto dňom sa končí sviatočné obdobie a začína všedný život. Dojedia sa posledné zvyšky sviatočných jedál, kriedou sa označilo miesto pre strigy... Krieda sa však najprv musela posvätiť v kostole – podobne ako hromničná svieca, soľ a cesnak.

Aj deti pochopili, že je po Vianociach – otec rozobral stromček (alebo ho v noci odniesol Ježiško) a z vrcholca zhotovil pre gazdinu habarku.

JANUÁR – MAREC 2010

Organizačný poriadok súťaže je uverejnený na internetovej stránke Štátneho pedagogického ústavu. www.statpedu.sk

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Štátny pedagogický ústav, SPN – Mladé letá, Matica slovenská, Vydavateľstvo Matice slovenskej, Spolok slovenských spisovateľov, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV a Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

vyhlasujú 18. ročník celoštátnej literárnej súťaže s medzinárodnou účasťou

Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko

Cieľom súťaže je podchytiť, rozvíjať a prehĺbiť záujem detí a mládeže o slovenčinu a Slovensko, o významných dejateľov Slovenska a svojho kraja, o miestne spoločenské a kultúrne problémy a nárečia formou slohových úloh, pokusov o umelecké vyjadrenie myšlienok v podobe prozaických žánrov a básní.

JANUÁR

- Trojkráľová šesťka (6. 1.) – tradičné masové bežecké preteky na 6 km, **Trnava**
- Úsmev ako dar, Najmlší koncert roka – koncert detí z detských domovov, **Bratislava**
- ITF Slovakia Tour (21. – 24. 1.) – 16. medzinárodný veľtrh cestovného ruchu, **Bratislava**
- Veľká cena Horehronia (január – marec) – Slovenský pohár v jazde na krňáčkach, **Turecká, Heľpa, Jasienok, Donovaly, Beňuš, Pohronská Polhora, Staré Hory, Šumiac-Kráľova Hoľa, Polomka**
- Krídla Ivana Laučíka (január – marec) – literárna súťaž začínajúcich autorov, **Liptovský Mikuláš**

FEBRUÁR

- Šaliansky Maľko – celoslovenská súťaž v prednese slovenských povestí, **Šaľa**
- Biela stopa SNP – Vytrvalostný beh na lyžiach, **Skalka pri Kremnici**
- Vínová Tírnavia – súťažná výstava vín s medzinárodnou účasťou vystavovateľov, **Trnava**

- Nitrianske fašiangy – Roľníkov rok – fašiangový sprievod, karneval a jarmok s ponukou tradičných pochúťok a ľudových výrobkov, **Nitra**
- Gajdošské fašiangy – Medzinárodné stretnutie gajdošov, výrobcov ľudových hudobných nástrojov, **Malá Lehota**

MAREC

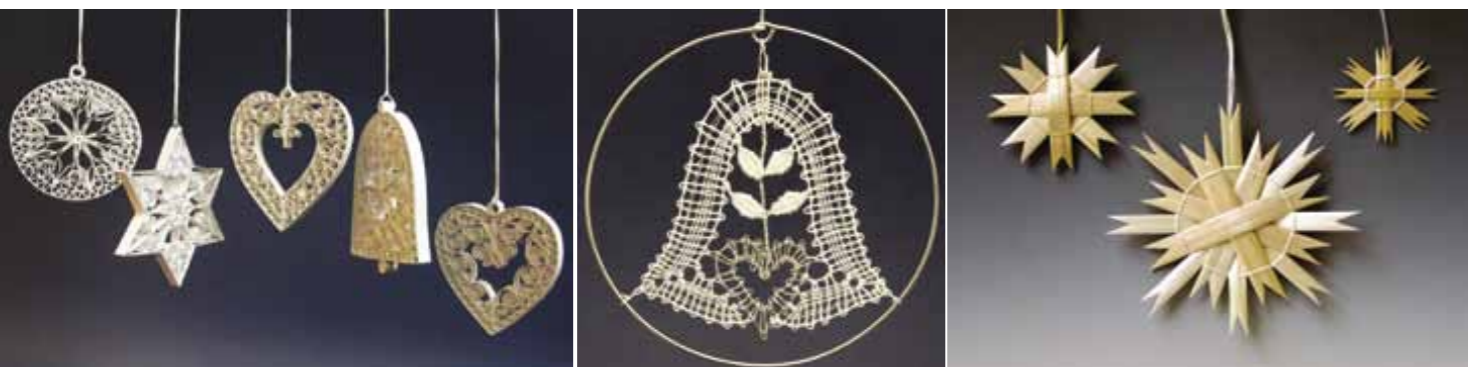
- Festival Hubertlov 2010, **Levice**
- Nábytok a bývanie 2010 (11. – 13. 3.) – 20. medzinárodný veľtrh nábytku, **Nitra**
- Kubínske divadelné dni – regionálny súťažný divadelný festival mladých v umeleckom prednese poézie a prózy a ochotníckych súborov hrájúcich pre deti, ktorý vyvrcholí v Dolnom Kubíne
- Libriáda – knižný salón, **Trnava**
- Detská divadelná Žilina – prehliadka detskej dramatickej tvorivosti divadelných súborov, **Žilina**
- Čaro kraslíc (6. 3. – 19. 4.) – celoslovenská výstava maľovaných vajčiek, **Trebišov**

Pocta Cypriánovi Majerníkovi

V Mirbachovom paláci v Galérii mesta Bratislavy je do 31. 1. 2010 unikátna výstava, ktorá sa uskutočnila pod názvom *Cyprián Majerník – „okrievat v očisťujúcom jeho žiarení“* v rámci akcie Henkel Slovensko Slovensku (spoločnosť postupne predstavuje výtvarných umelcov, ktorí tvorili a presadili sa vo svete). Ide o mimoriadnu výstavu 116 diel z rôznych zbierok na poctu veľkému umelcovi. Narodil sa na Slovensku, študoval, žil a tvoril v Prahe. Počas krátkeho, iba tridsaťpäťročného života vytvoril príslušník výtvarnej generácie 1909 avantgardné a jedinečné dielo. Jeho obrazy svojou zvláštnou atmosférou diváka okamžite vtiahnu do prežívania umelcovho smútku, lásky, revolty, nesúhlasu, nenávisť či bezmocnosti, ktoré citlivý umelec prežíval nielen pre sklerózu multiplex, s ktorou desať rokov bojoval, ale aj pod ťarchou vojnového utrpenia počas druhej svetovej vojny.

Prípravil Ján Greš

úluv

Ústredie ľudovej umeleckej výroby
The Centre for Folk Art Production
Obchodná 64, 816 11 Bratislava, Slovakia
e-mail: craft@uluv.sk web: www.uluv.sk